

ΕΛΛΗΝΟ-ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΕΣ
ΣΧΕΣΕΙΣ 2017-2021:
Η ΝΕΑ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ
ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Πέτρος Τασιός
2022

ΙΔΙΣ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

ΕΛΛΗΝΟ-ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ 2017-2021: Η ΝΕΑ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Οι παραδοσιακές φιλικές και συμμαχικές σχέσεις Ελλάδας – ΗΠΑ βρίσκονται σε πολύ υψηλό επίπεδο στην παρούσα φάση, αποτέλεσμα συγκεκριμένων διεργασιών και του συστηματικού σχεδιασμού που έλαβαν χώρα κυρίως την τελευταία τετραετία. Οι εξελίξεις στο παγκόσμιο και περιφερειακό περιβάλλον συντέιναν στην εμβάθυνση των διμερών σχέσεων σε τέτοιο βαθμό ώστε ο χαρακτήρας τους να είναι πλέον στρατηγικός. Η αναβαθμισμένη αυτή σχέση αφορά όλους τους τομείς υψηλής πολιτικής.

Στο νέο πολυπολικό διεθνές σύστημα όπου οι ΗΠΑ δεν είναι πια ο αναντίρρητος και απόλυτος κυρίαρχος, η παρουσία χωρών σε καίριες περιοχές του πλανήτη οι οποίες θα προωθούν τα συμφέροντα της Ουάσινγκτον, ενώ ταυτόχρονα θα αφήνονται να κινούνται ελεύθερες όσον αφορά τη δική τους πολιτική, αποτελεί τη βάση στην οποία η μέχρι πρότινος μοναδική υπερδύναμη περιορίζει την άνοδο των άλλων μεγάλων δυνάμεων που δρουν ανταγωνιστικά. Η Ελλάδα ασκεί εποπτεία στα στρατηγικά συμφέροντα των ΗΠΑ στην Ανατολική Μεσόγειο με αναβαθμισμένο ρόλο.

Διαχρονικά η Ελλάδα διαμορφώνει την εξωτερική πολιτική της σε ένα πλαίσιο που κατά μεγάλο μέρος οριοθετείται από την αποφυγή σύγκρουσης συμφερόντων με τις ΗΠΑ στο ελάχιστο επίπεδο και τη συνεργασία για την ευόδωση των ιεραρχημένων αμερικανικών συμφερόντων στο μέγιστο. Η άσκηση της αμερικανικής επιρροής είναι προσδιοριστική για τις κινήσεις της ελληνικής πλευράς στο διεθνές γίγνεσθαι αναφορικά με την πολιτική για συγκεκριμένες τομείς και γεωγραφικές περιοχές. Οι ΗΠΑ αποτελούν το κράτος αναφοράς. Η αμερικανική διπλωματία θεωρεί διαχρονικά την Ελλάδα ως αναπόσπαστο κομμάτι του πλέγματος πολυμερών συμμαχιών τις οποίες έχει οικοδομήσει στα διάφορα υποσυστήματα του διεθνούς συστήματος. Η ευνοϊκή μεταστροφή της αμερικανικής διπλωματίας, λόγω των εξελίξεων των τελευταίων χρόνων, επέτρεψαν στην Ελλάδα να εισέλθει ενεργά στους περιφερειακούς συσχετισμούς ισχύος στην Ανατολική Μεσόγειο.

Τα σημαντικότερα γεγονότα που έδρασαν καταλυτικά προς την κατεύθυνση αυτή είναι:

1. Η παρατεταμένη ένταση στην Ανατολική Μεσόγειο και η συγκρουσιακή κατάσταση στην ευρύτερη Μέση Ανατολή.
2. Η σταθεροποίηση της ρωσικής παρουσίας και επιρροής στη Μέση Ανατολή καθώς και η ενισχυόμενη βούληση της Μόσχας να παρεμβαίνει στις διεθνείς και κυρίως στις περιφερειακές εξελίξεις όπου διακυβεύονται αμερικανικά συμφέροντα.
3. Η δυναμική είσοδος της Κίνας στις χώρες της ΕΕ και της Μέσης Ανατολής που περικλείουν την Ανατολική Μεσόγειο στους τομείς του εμπορίου, της τεχνογνωσίας και της πρόσβασης σε ενεργειακούς πόρους με αιχμή την πρωτοβουλία «Μία Ζώνη, Ένας Δρόμος» (Belt and Road Initiative-BRI)¹.

¹ Το BRI είναι το εκτεταμένο δίκτυο μεταφοράς κινεζικών προϊόντων και υπηρεσιών μέσω σιδηροδρόμων, λιμανιών, και τηλεπικοινωνιών, που αναπτύσσει το Πεκίνο και αποτελεί το εμβληματικό σχέδιο οικονομικού επεκτατισμού του προέδρου Σι Τζινπίνγκ. Καλύπτει ολόκληρη την Ανατολική Ευρώπη, τη Μέση Ανατολή, την Αφρική και μέρος της Άπω Ανατολής και της Λατινικής Αμερικής. Η

4. Η απομάκρυνση της Τουρκίας από τη Δύση και ο μετασχηματισμός της σε έναν πλήρως ανεξάρτητο ευρασιατικό πόλο ισχύος με αναθεωρητικούς στόχους.
5. Η ανακάλυψη νέων ενεργειακών κοιτασμάτων στις ΑΟΖ της Κύπρου και του Ισραήλ (Λεκάνη Λεβαντίνου) καθώς και της Ελλάδας νότια της Κρήτης (Λεκάνη Ηροδότου).
6. Η παράνομη μετανάστευση, η συνεχής απειλή της διεθνούς τρομοκρατίας και του επιθετικού ισλαμικού φονταμενταλισμού μαζί με άλλες μορφές «υβριδικών» ή ασύμμετρων απειλών, όπως η δολιοφθορά και οι επιθέσεις στον κυβερνοχώρο.

Κάτω από αυτό το πρίσμα, το περιβάλλον ασφάλειας της Ανατολικής Μεσογείου καθορίζεται σήμερα από: τις αλληλοσυνδεόμενες δυναμικές των γεωπολιτικών ανταγωνισμών και τις νέες ισορροπίες ισχύος, το αυξημένο ενδιαφέρον που επιδεικνύουν για την περιοχή οι εξω-περιφερειακές δυνάμεις, την ανακάλυψη υδρογονανθράκων και τέλος τις ανάγκες (ανθρώπινης) ασφάλειας.

Αυτά τα δεδομένα έχουν, μεταξύ άλλων, μεταβάλει σημαντικά το γεωπολιτικό περιβάλλον στο οποίο δρα η χώρα μας, όπου οι ΗΠΑ έχουν ζωτικά γεωστρατηγικά και γεωοικονομικά συμφέροντα.

Πριν από την επιμέρους παρουσίαση των σημαντικών πτυχών των διμερών σχέσεων και την ανάδειξη των αλλαγών που πραγματοποιήθηκαν, κρίνεται απαραίτητο να προηγηθεί μια μακροσκοπική προσέγγιση, ώστε να κατανοηθεί το ευρύτερο πλαίσιο και η γενικότερη στοχοθέτηση από όπου προήλθε η ανανεωμένη ελληνοαμερικανική σύζευξη. Για τον σκοπό αυτόν σκιαγραφείται η δομή του παγκόσμιου συστήματος των τελευταίων τριάντα χρόνων με βάση τα μοντέλα διεθνών σχημάτων, γίνεται ανάγνωση της σημασίας της Ανατολικής Μεσογείου αναφορικά με τη θέση των ΗΠΑ και τη γεωπολιτική αξία της Ελλάδας, και τέλος αναλύεται η στρατηγική της ανάσχεσης και το δόγμα της αποτροπής για τις ΗΠΑ και την Ελλάδα αντίστοιχα. Η συνδυαστική ανάγνωση των εξελίξεων σε παγκόσμιο, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο αποτελεί προϋπόθεση για μια ολοκληρωμένη αποτύπωση του πλαισίου σχέσεων ΗΠΑ - Ελλάδας στην τρέχουσα χρονική περίοδο.

Η ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Με το τέλος του ψυχρού πολέμου και καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 η θέση των ΗΠΑ στον διεθνή καταμερισμό ισχύος ήταν δεσπόζουσα, βασισμένη σε ιστορικά ασυνήθιστη υπεροχή. Η πρωτοκαθεδρία στη στρατιωτική ισχύ, στη βιομηχανική παραγωγή, στους πλουτοπαραγωγικούς πόρους και στην τεχνολογία, έδωσε τη δυνατότητα στις ΗΠΑ να υπερτερούν σε όλους τους τομείς, προβάλλοντας την ισχύ τους και την προώθηση των συμφερόντων τους σε όλο τον πλανήτη. Η αδιαμφισβήτητη αμερικανική ηγεμονία σε

πρωτοβουλία εγκαινιάστηκε πριν από σχεδόν οκτώ χρόνια και μέχρι στιγμής συμμετέχουν περισσότερες από 100 χώρες, με επενδύσεις σε παγκόσμιο επίπεδο 3,7 τρις δολαρίων σε 2.600 έργα από το 2020. Στον πυρήνα της, επιδιώκει να χρησιμοποιήσει το εμπόριο και τις άμεσες επενδύσεις, πολλές από τις οποίες χρηματοδοτούνται από κρατικές τράπεζες, για να διασυνδέσει ολόκληρη την Ευρασία. Λειτουργεί σε συνδυασμό με το βιομηχανικό εκσυγχρονισμό του Πεκίνου, την οικονομική και διπλωματική προσέγγιση, την προπαγάνδα και τη στρατιωτική επέκτασή του. Η «Μία Ζώνη, Ένας Δρόμος» εντάσσεται στη στρατηγική της Κομμουνιστικής Κίνας η οποία τροφοδοτεί τις παγκόσμιες φιλοδοξίες της, σε μια εποχή ευρείας αίσθησης περί σχετικής παρακμής των ΗΠΑ.

συνδυασμό με την απουσία μεγάλων δυνάμεων εφάμιλλης ισχύος προσδιόρισε το μοντέλο του διεθνούς συστήματος ως μονοπολικό.

Η περίοδος από τις αρχές του 21ου αιώνα έως περίπου και το 2012² αποκρυστάλλωσε την ανάδειξη των νέων μεγάλων δυνάμεων. Η επιστροφή της Ρωσίας ως συνέχεια της Σοβιετικής Ένωσης, η ραγδαία ανερχόμενη Κίνα, η ταχύτατα αναπτυσσόμενη Ινδία με την πολυπληθέστερη δημοκρατία στον κόσμο, και η ΕΕ ως ένωση κρατών με τη δεσπόζουσα οικονομική θέση συμπληρώνουν τους διεθνείς δρώντες αυτής της κατηγορίας. Στους συντελεστές ισχύος, οι ΗΠΑ υπερείχαν ακόμη έναντι των υπολοίπων, αλλά με φθίνουσα δυναμική. Οι περιφερειακές μεγάλες δυνάμεις δεν μπορούσαν να αναλάβουν πρωτοβουλίες και δράσεις σε μείζονος σημασίας διεθνή ζητήματα χωρίς τη συγκατάθεση της υπερδύναμης. Αντιθέτως, δρούσαν κυρίως σε περιφερειακά υποσυστήματα. Το διεθνές σύστημα σε αυτή τη μορφή του χαρακτηρίζεται ως μονοπολικό υβρίδιο.

Η παγίωση της θέσης των προαναφερθέντων μονάδων στο διεθνές σύστημα ως μεγάλων δυνάμεων με περαιτέρω αύξηση της ισχύος τους σε επιμέρους τομείς, η πεποίθηση ότι οι ΗΠΑ ολισθαίνουν αμετάκλητα από το προηγούμενο κυρίαρχο καθεστώς τους, λόγω βαθιάς δομικής κρίσης³, καθώς και η ύπαρξη περισσότερων δευτερευουσών περιφερειακών δυνάμεων χαρακτηρίζουν το σημερινό πολυπολικό σύστημα. Οι ΗΠΑ διατηρούν ακόμη το ένα τέταρτο του παγκόσμιου ΑΕΠ. Όμως το τεράστιο εμπορικό έλλειμμα, τα οξύτατα εσωτερικά προβλήματα και η ακραία πολιτική πόλωση συντείνουν στη σταδιακή απαγκίστρωση από διεθνείς

² Η χρονιά εκείνη σηματοδότησε τη στρατηγική μετατόπιση προς την Ασία που συνεπαγόταν μεταφορά αμερικανικών στρατιωτικών δυνάμεων από την Ευρώπη και την ευρύτερη Μέση Ανατολή στην περιοχή της Ασίας-Ειρηνικού. Επιπλέον, οι ΗΠΑ υποστήριζαν διάφορες ασιατικές δυνάμεις που είχαν τριβές με την Κίνα, η οποία αποτελεί τη σημαντικότερη δυνητική απειλή για την Ουάσινγκτον. Η αμερικανική πολιτική στοχεύει στην αποτροπή δημιουργίας ρωσοκινεζικού άξονα. Συνολικά για τη Δύση, σήμερα η Κίνα αναδεικνύεται ως παγκόσμια πρόκληση για τη διεθνή ασφάλεια, όπως επίσημα εκφράστηκε στην τελευταία Σύνοδο του NATO στις Βρυξέλλες (14 Ιουνίου 2021).

³ Η εξασθένηση της οικονομικής επιρροής και η συρρικνωμένη ισχύς τους έχουν δημιουργήσει την πεποίθηση ότι βρίσκονται σε παρακμή που θα πρέπει να διαχειριστούν. Οι «παρακμιστές» (declinists) πρεσβεύουν ότι η αποδυνάμωση των ΗΠΑ στο διεθνές σύστημα, λόγω εσωτερικών παραγόντων, αποτελεί μη αναστρέψιμη διαδικασία. Στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο διατρέχουν το πέμπτο κύμα «παρακμισμού» (declinism) το οποίο ξεκίνησε με την παγκόσμια οικονομική κρίση το 2008, επιταχύνθηκε μέσω της ριζοσπαστικής προεδρίας του Ντόναλντ Τραμπ και συνεχίζεται με την οξύτατη αντιπαράθεση μεταξύ των δύο παραδοσιακών κομμάτων. Η φθίνουσα θέση των ΗΠΑ επηρεάζει την άσκηση εξωτερικής πολιτικής, η οποία πρέπει να επανεξετάσει τις συνθήκες που έχουν διαμορφώσει τα νέα δεδομένα. Η παραδοχή αυτή εγείρει αμφιβολίες για τη διατήρηση του υπάρχοντος μοντέλου προάσπισης των αμερικανικών συμφερόντων και τη διαχείριση διεθνών υποθέσεων. Έχουν διατυπωθεί προτάσεις που συγκλίνουν στο ότι η Ουάσινγκτον θα πρέπει να αποδεχτεί την απώλεια υπεροχής, να προσαρμοστεί στις περιφερειακές σφαίρες επιρροής υπό την ηγεσία της Κίνας και της Ρωσίας, και να εργαστεί ώστε να αποφύγει τους πολέμους που θα μπορούσαν να ξεσπάσουν μεταξύ της παρακμάζουσας υπερδύναμης των ΗΠΑ και των ανερχόμενων όπως η Κίνα. Η πλειοψηφία του αμερικανικού κατεστημένου δεν ενστερνίζεται τη θεώρηση για το νομοτελειακό της διαδικασίας και για την αποδοχή της περιορισμένης παρουσίας της χώρας στην παγκόσμια σκακιέρα.

Βλ. Ruchir Sharma, "U.S. economic supremacy has repeatedly proved declinists wrong", Foreign Affairs, Μάιος/Ιούνιος 2020, Vol. 99, Issue 3 και Kurt M. Campbell and Rush Doshi, "The China challenge can help America avert decline. Why competition could prove declinists wrong again", <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2020-12-03/china-challenge-can-help-america-avert-decline>.

υποθέσεις όπου δεν θίγονται ζωτικά τους συμφέροντα. Η μονομερής δράση σε παγκόσμιο επίπεδο για την επίλυση ζητημάτων χωρίς συνεννόηση ή έστω συναίνεση με άλλους σημαντικούς δρώντες αποτελεί παρελθόν. Η αναζήτηση συμμαχιών είναι απαραίτητη όσο ποτέ άλλοτε για την ανακατανομή των βαρών στην αντιμετώπιση των αναθεωρητικών δυνάμεων που επιζητούν την απόκτηση μεγαλύτερης επιρροής στο νέο πολυπολικό διεθνές σύστημα. Η άνοδος χωρών της Ευρασίας (Κίνα, Ρωσία, Ινδία και ΕΕ) αποτελεί το ισοδύναμο ιστορικό αντιστάθμισμα των ΗΠΑ.

Το σημερινό διεθνές σύστημα έχει ως γενικά χαρακτηριστικά τη ρευστότητα, τις ευμετάβλητες συμμαχίες, την ύπαρξη ταυτόχρονα ανταγωνιστικών και κοινών συμφερόντων μεταξύ των κρατών και τις νέες αυξανόμενες απειλές για την παγκόσμια ασφάλεια.

Η ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ, Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΩΝ ΗΠΑ ΚΑΙ Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Σε αυτή τη γεωγραφική περιοχή - που περιλαμβάνει την Ελλάδα, την Τουρκία, το Λίβανο, τη Συρία, το Ισραήλ, την Αίγυπτο, την Κύπρο και τη Λιβύη - συναντώνται οι γεωπολιτικές τεκτονικές πλάκες Δύσης και Ανατολής, Ευρώπης και Ισλάμ καθώς και οι ανταγωνιστικές σχέσεις ΗΠΑ και Ρωσίας. Η Ανατολική Μεσόγειος αλληλεπιδρά με τις γειτνιάζουσες περιοχές της Κασπίας, του Εύξεινου Πόντου και της Μέσης Ανατολής αποτελώντας εκτός από επικοινωνιακό κόμβο, ένα πεδίο διέλευσης αγωγών, ενεργειακών κοιτασμάτων, αυξημένης στρατιωτικής ισχύος και μεταναστευτικών ροών από τις περιοχές όπου μαίνονται οι συγκρούσεις.

Τα σημεία στρατηγικού ενδιαφέροντος στην περιοχή είναι:

- Επικοινωνιακοί κόμβοι: Σουέζ, Μάλτα-Λαμπεδούσα, Κρήτη, Κύπρος, Ελλήσποντος, Βόσπορος, Αιγαίο, λιμένες Αλεξανδρούπολης, Βόλου, Θεσσαλονίκης και Πειραιά, και στενό Οτράντο-Κέρκυρας.

- Σημεία συσσώρευσης ενεργειακών κοιτασμάτων: Αιγαίο πέλαγος, Λιβυκό πέλαγος, Ιόνιο πέλαγος, ο κόλπος της Σύρτης, η περιοχή μεταξύ Κύπρου-Αλεξανδρέττας-Συρίας-Λιβάνου-Ισραήλ-Σουέζ.

- Σημεία συσσώρευσης στρατιωτικής ισχύος: Πέραν των ενόπλων δυνάμεων των κρατών της περιοχής, αεροναυτικές βάσεις διατηρούν οι ΗΠΑ στις χώρες μέλη του NATO στην περιοχή (Νάπολη, Ιντσιρλίκ και Σούδα), υπάρχουν βρετανικές βάσεις σε Κύπρο και Μάλτα, καθώς και η ρωσική βάση στην Ταρσό της Συρίας.

Με την Ανατολική Μεσόγειο να βρίσκεται σε ένα κρίσιμο υποσύστημα του διεθνούς συστήματος, την τελευταία δεκαετία λαμβάνει χώρα μια διαδικασία διαρκούς αναζήτησης μιας νέας ισορροπίας, η οποία στην παρούσα φάση έχει ενταθεί.

Ο έλεγχος της Ευρασίας⁴, που συγκεντρώνει τα δύο τρίτα του πληθυσμού της γης και των πλουτοπαραγωγικών της πόρων, αποτελεί πάγιο στόχο των ΗΠΑ. Κατά τους γεωπολιτικούς

⁴ Η γεωγραφική περιοχή που ορίζεται ως Ευρασία αποτελείται κυρίως από την ηπειρωτική χώρα που συμβατικά μοιράζεται στις δύο ηπείρους της Ασίας και της Ευρώπης. Το όνομα της Ευρασίας είναι προϊόν μιας σχετικά πρόσφατης ακαδημαϊκής ορολογίας.

στοχαστές η δύναμη που θα ελέγξει την Ευρασία θα ελέγξει και τον πλανήτη⁵. Σύμφωνα με τον θεωρητικό θεμελιωτή της αμερικανικής γεωπολιτικής σκέψης Νίκολας Σπάικμαν, η Ανατολική Μεσόγειος αποτελεί τμήμα του Κρηπιδώματος (Rimland) μέσω του οποίου εξουσιάζεται η καρδιά της γης (Heartland) και μέσω αυτής ολόκληρος ο κόσμος⁶. Ο διπλωμάτης Τζορτζ Κέναν εντάσσει την Ανατολική Μεσόγειο στις περιοχές εκείνες που εάν οι ΗΠΑ τις ήλεγχαν θα «εξασφάλιζαν τόσο τα στρατηγικά σημεία όσο και τις πηγές στρατηγικών πρώτων υλών και ενέργειας»⁷.

Ο Χένρι Κίσινγκερ, σύμβουλος Εθνικής Ασφαλείας επί προεδρίας Ρίτσαρντ Νίξον και Τζέραλντ Φορντ και μετέπειτα υπουργός Εξωτερικών, επισημαίνει την εξέχουσα θέση της Μέσης Ανατολής, δηλαδή το δυτικό άκρο της Ανατολικής Μεσογείου, όπου η ηγεμονία των ΗΠΑ θα πρέπει να ασκηθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να αποφευχθούν αντιδράσεις των υπόλοιπων κρατών. Τέλος, ο Ζμπίγκνιου Μπρεζίνσκι, σύμβουλος και σύμβουλος Εθνικής Ασφαλείας των προέδρων Λίντον Τζόνσον και Τζιμ Κάρτερ αντίστοιχα, κατατάσσει την Ανατολική Μεσόγειο ως δυτικό άκρο της περιοχής που ονομάζει «Ευρασιατικά Βαλκάνια», η οποία περιλαμβάνει τα κράτη της Κεντρικής Ασίας (ως πυρήνα) και τη Μέση Ανατολή (ως ζώνη αστάθειας)⁸. Κατ' αυτόν, το συμφέρον των ΗΠΑ στην περιοχή αυτή είναι «να εξασφαλίσουν ότι καμία δύναμη δεν θα καταφέρει να ελέγξει αυτόν τον γεωπολιτικό χώρο και ότι η παγκόσμια κοινότητα θα έχει ανεμπόδιστη χρηματιστική και οικονομική πρόσβαση σε αυτή την περιοχή»⁹. Η Μεσόγειος

⁵ Η αμερικανική στρατηγική επηρεάστηκε κομβικά από την ανάλυση των γεωπολιτικών συσχετισμών του ευρασιατικού χώρου από τον Βρετανό Χάλφορντ Μάκιντερ και τον Αμερικανό Νίκολας Σπάικμαν.

Ο πρώτος αναφέρθηκε στη γεωπολιτική σημασία του ελέγχου της Ευρασίας που τη χαρακτήρισε «παγκόσμιο νησί», ενώ η Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη είναι η «καρδιά της γης». Σύμφωνα με τον ίδιο, όποιος κυριαρχεί στην Ανατολική Ευρώπη κυριαρχεί στην «καρδιά της γης». Αυτός που κυριαρχεί στην τελευταία κυριαρχεί στο «παγκόσμιο νησί». Αυτός ο οποίος κυριαρχεί στο «παγκόσμιο νησί» κυριαρχεί στον κόσμο. Ο δεύτερος σε παρόμοια βάση υποστήριξε ότι για μια ναυτική δύναμη (όπως οι ΗΠΑ) ο έλεγχος της Ευρασίας επιτυγχάνεται μέσω του ελέγχου της περιμέτρου της, αντί του ελέγχου της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης: «Αυτός ο οποίος ελέγχει την περίμετρο κυριαρχεί στην Ευρασία. Αυτός ο οποίος ελέγχει την Ευρασία ελέγχει τις τύχες του κόσμου».

Οι προαναφερόμενοι γεωπολιτικοί αναλυτές διαμόρφωσαν ουσιαστικά το γεωπολιτικό υπόβαθρο της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, που με πολιτικούς όρους υλοποιήθηκε με το δόγμα της ανάσχεσης (εγκιβωτισμού) του Τζορτζ Κέναν. Ο Ζμπίγκνιου Μπρεζίνσκι συνέχισε την παράδοση των Μάκιντερ και Σπάικμαν με το τέλος του ψυχρού πολέμου, ισχυριζόμενος ότι, παρόλο που η σύγχρονη γεωπολιτική είναι παγκόσμια, η κυριαρχία στην Ευρασία εξασφαλίζει την πλανητική ηγεμονία. Γι' αυτό οι ΗΠΑ, ως μια ευρασιατική δύναμη, οφείλουν να προσπαθήσουν να διατηρήσουν την κυριαρχία τους εκεί.

Βλ. Halford Mackinder, *Democratic Ideals and Reality*, Norton, New York, 1962, Nicholas Spykman, *The Geography of Peace*, Harcourt Brace, New York, 1944 και Zbigniew Brzezinski, *The Grand Chessboard: American Primacy and its Geostrategic Imperatives*, Basic Books, New York, 1997.

⁶ Νίκολας Σπάικμαν, *Η Γεωγραφία της Ειρήνης*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2004, σ. 108.

⁷ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική: 1945-2002*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2006, σ. 115.

⁸ Ζμπίγκνιου Μπρεζίνσκι, *Η Μεγάλη Σκακιέρα: Η Αμερικανική Υπεροχή και οι Γεωστρατηγικές της Επιταγές*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, 1998, σσ. 215-216.

⁹ Στο ίδιο, σ. 256.

στον τομέα της ασφάλειας θα πρέπει να αντιμετωπιστεί ως ένα υποσύστημα του ευρύτερου μεσανατολικού συμπλέγματος¹⁰.

Όπως γίνεται κατανοητό, η Ανατολική Μεσόγειος που υπήρξε διαχρονικά πεδίο σύγκρουσης και σφαιρών επιρροής για τις μεγάλες δυνάμεις, δεν είχε ιδωθεί στο παρελθόν ως χώρος με δική του αυτόνομη γεωπολιτική ταυτότητα. Γινόταν αντιληπτή ως στρατηγικός χώρος, όχι τόσο λόγω της ξεχωριστής γεωπολιτικής της δυναμικής, όσο επειδή κατείχε ρόλο κλειδί στη διευκόλυνση της κατοχύρωσης ευρύτερων στρατηγικών συμφερόντων στην περιοχή της Μέσης Ανατολής.

Η παρουσία των ΗΠΑ στην Ανατολική Μεσόγειο δρα εξισορροπητικά δεδομένης της εγγύτητας σε περιοχές κρίσεων και συγκρούσεων. Το επίπεδο και ο χαρακτήρας της αμερικανικής ανάμειξης συμβάλλει στη διαμόρφωση της στρατηγικής ασφάλειας στην περιοχή. Πάγιοι στόχοι της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής αποτελούν: α) ο έλεγχος των θαλάσσιων και εναέριων οδών, β) η ενίσχυση των σχέσεων με τα φιλικά διακείμενα και βιώσιμα κράτη, γ) η πρωτοκαθεδρία στην εκμετάλλευση και το εμπόριο πετρελαίου και λοιπών ορυκτών πόρων, δ) η οικονομική διεϊσδυση και το επικερδές εμπόριο.

Πλέον η Ανατολική Μεσόγειος δεν θα πρέπει να θεωρείται «δυτική λίμνη», καθώς δυνάμεις όπως η Ρωσία και η Κίνα αυξάνουν το γεωστρατηγικό και γεωοικονομικό ίχνος τους¹¹. Παράλληλα η ΕΕ έχει επιδείξει μεγάλο ενδιαφέρον ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τον ενεργειακό τομέα, ενώ επιμέρους κράτη όπως η Βρετανία, η Γερμανία, η Γαλλία και η Ιταλία προσπαθούν να εμπλακούν περισσότερο στις διεργασίες της περιοχής. Στο πλαίσιο της στρατηγικής μετατόπισης προς την Ασία, οι ΗΠΑ έχουν μειώσει τα τελευταία χρόνια την παρουσία τους αναμένοντας ότι το κενό θα καλυφθεί από τους εταίρους τους¹² μέσω πολυμερών σχημάτων συνεργασίας και τριγωνικών σχέσεων, δομώντας ένα νέο περιφερειακό μοντέλο ασφάλειας.

Η σύγχρονη οπτική της Ουάσινγκτον έχει εξελιχθεί ώστε να αντιλαμβάνεται τις απειλές για την ασφάλεια και την οικονομία που θέτουν σε κίνδυνο τη σταθερότητα της ίδιας της περιοχής, ενώ ταυτόχρονα εστιάζει στην ανακάλυψη των κοιτασμάτων φυσικού αερίου στα ανοιχτά των ακτών του Ισραήλ, της Κύπρου, της Αιγύπτου και της Ελλάδας, δίνοντας ώθηση σε περιφερειακές οικονομικές προοπτικές. Οι ΗΠΑ «χρειάζονται μια ολιστική και ολοκληρωμένη στρατηγική στην Ανατολική Μεσόγειο, η οποία να σταθεροποιεί την Ευρώπη και να μετατοπίζει την περιφερειακή ισορροπία στη Μέση Ανατολή προς τη μεριά των Ηνωμένων Πολιτειών».¹³

¹⁰ Η αμερικανική στρατηγική εκδηλώνεται σε τρία περιφερειακά υποσυστήματα της Ευρασίας - Ανατολική Ευρώπη, Βαλκάνια και Κεντρική Ασία -, στα οποία οι ΗΠΑ έσπευσαν να καλύψουν το γεωπολιτικό κενό που δημιουργήθηκε από την αποχώρηση της Σοβιετικής Ένωσης. Η αμερικανική παρουσία στις τρεις αυτές περιοχές αμφισβητείται στην παρούσα φάση από τη Ρωσία και την Κίνα.

¹¹ Η προσπάθεια επιβολής της αμερικανικής ηγεμονίας συνέβαλλε στην προσέγγιση Κίνας - Ρωσίας και στον στρατιωτικό τομέα. Η Κίνα συμμετείχε στην πρώτη κοινή ναυτική άσκηση στην Ανατολική Μεσόγειο με τη Ρωσία το 2015. Δύο χρόνια αργότερα το κινεζικό ναυτικό πραγματοποίησε άσκηση με πραγματικά πυρά με το αντίστοιχο ρωσικό στην περιοχή.

¹² Θάνος Π. Ντόκος, «Ο Τραμπ και η Ελλάδα. Υπάρχει περιθώριο για ελληνικό περιφερειακό ρόλο;», Foreign Affairs, The Hellenic Edition, Δεκέμβριος 2016-Ιανουάριος 2017, τεύχος 43.

¹³ Jon B. Alterman, Heather A. Conley, Haim Malka και Donatienne Ruy, "Restoring the Eastern Mediterranean as U.S. Strategic Anchor", Center for Strategic and International Studies, Μάιος 2018.

Restoring the Eastern Mediterranean as a U.S. Strategic Anchor (csis-website-prod.s3.amazonaws.com).

Το αυξημένο ενδιαφέρον και ο ανταγωνισμός δρώντων των εξωπεριφερειακών μεγάλων δυνάμεων, σε συνάρτηση με τις τεκτονικές αλλαγές κατά την τελευταία χρονιά, οδήγησαν στην ανάδειξη της Ανατολικής Μεσογείου ως μίας διακριτής υποπεριφέρειας.

Η Ελλάδα, λόγω της γεωγραφικής της θέσης, έχει τρεις γεωπολιτικές διαστάσεις: την ευρωπαϊκή, τη βαλκανική και τη μεσογειακή. Αποτελεί σταθερό και αναπόσπαστο κομμάτι του δυτικού κόσμου, όντας μέλος του σκληρού πυρήνα της ΕΕ και άλλων διεθνών οργανισμών, καθώς και συμβαλλόμενο μέλος σε πολυμερείς συνθήκες. Η συμμετοχή στο NATO και η πολυεπίπεδη συνεργασία με τις ΗΠΑ με στενές συμμαχικές και διμερείς σχέσεις είναι ο δεύτερος πυλώνας του δυτικού προσανατολισμού της Ελλάδας με θεσμικό χαρακτήρα. Η χώρα βρίσκεται σε ενεργειακό σταυροδρόμι, αποτελεί σημαντική πύλη για το διεθνές εμπόριο, πρωτοπορεί στη ναυτιλιακή βιομηχανία, διαθέτει υπολογίσιμη στρατιωτική δύναμη (πέμπτη μεγαλύτερη στο NATO με συμβατικούς όρους) και βρίσκεται ανάμεσα σε τρεις ηπείρους συνιστώντας μια ιδιαίτερη περιοχή σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο.

Το Αιγαίο πέλαγος είναι ένα από τα πιο νευραλγικά γεωστρατηγικά σημεία του πλανήτη. Εκτείνεται από την έξοδο των στενών των Δαρδανελίων μέχρι την Κρήτη (βορράς προς νότο) και από τον ηπειρωτικό κορμό μέχρι τα τουρκικά παράλια (δύση προς ανατολή). Το ελληνικό αρχιπέλαγος εξαιτίας της θέσης του αποτελεί δίοδο από και προς τη Μαύρη Θάλασσα καθώς και από και προς το ανατολικό και δυτικό κομμάτι της Μεσογείου. Ο έλεγχος της αναφερόμενης θαλάσσιας έκτασης επιτρέπει τον καθορισμό, σε σημαντικό βαθμό, των τεκταινόμενων της περιοχής. Ως εκ τούτου, ως γεωγραφική έκταση απασχολεί σχεδόν όλες τις παγκόσμιες δυνάμεις, κατέχοντας ιδιαίτερη θέση στην οποία βρίσκονται δυο βαρύνουσες σημασίας χώρες (Ελλάδα και Τουρκία) για τη διεθνή πολιτική.

Τα παραπάνω καθιστούν την Ελλάδα κομβικό κράτος στην Ανατολική Μεσόγειο.

Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΟ ΔΟΓΜΑ ΤΗΣ ΑΠΟΤΡΟΠΗΣ

Η αντιμετώπιση της τουρκικής απειλής που εκδηλώνεται σε Θράκη, Αιγαίο και Κύπρο αποτελεί πρωταρχικό στόχο της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Από το 1974 και έπειτα η Ελλάδα έχει υιοθετήσει το δόγμα της αποτροπής, δηλαδή την αμυντική στρατηγική για τη δημιουργία κατάστασης προκειμένου η Τουρκία να πεισθεί ότι το πιθανό όφελος τυχόν επίθεσης ή άλλης εχθρικής ενέργειας εκ μέρους της θα είναι μικρότερο του πιθανού κόστους. Δηλαδή να καθίσταται απαγορευτικό για τον αντίπαλο να προβαίνει ανέξοδα ή με πολύ μικρό κόστος σε κινήσεις που αντιβαίνουν την εθνική κυριαρχία και την εδαφική ακεραιότητα του απειλούμενου κράτους. Κατ' αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται η διατήρηση του status quo που είναι ο αντικειμενικός σκοπός του ελληνικού δόγματος αποτροπής.

Η αποτροπή μέσω απειλής τιμωρίας του αντιπάλου, που αφορά δυνητική επιβολή αντιποίνων, και η αποτροπή μέσω άρνησης των στόχων και δυνατοτήτων του αντιπάλου αποτελούν δύο εκδοχές του εν λόγω δόγματος. Το ελληνικό σύστημα εθνικής ασφάλειας ακολούθησε αρχικά το πρώτο μοντέλο εφαρμόζοντας το δόγμα των μαζικών αντιποίνων και στη συνέχεια το δόγμα της ευέλικτης ανταπόδοσης συνδεδεμένο με το Δόγμα του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου.

Παρόμοια προσέγγιση γίνεται στην κατάθεση του αναπληρωτή υπουργού Ευρωπαϊκής και Ευρασιατικής Πολιτικής του Υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ Γουές Μίτσελ στην Επιτροπή Εξωτερικών Υποθέσεων της Γερουσίας, Βλ. Wess Mitchell, "Hearing: US Policy in Europe", Bureau of European and Eurasian Affairs, Senate Foreign Relations Committee, Subcommittee on Europe and Regional Security Cooperation, 21 Ιουνίου 2018, www.foreign.senate.gov/imo.media/doc/062618_Mitchell_Testimony.pdf.

Το πρώτο στάδιο της αποτροπής αφορά την απάντηση των Ενόπλων Δυνάμεων στις συχνότερες τουρκικές παραβιάσεις. Το δεύτερο στάδιο αποτελείται από το ισοδύναμο τετελεσμένο και την ευέλικτη ανταπόδοση στο πλαίσιο αντιμετώπισης των περιορισμένων και χαμηλής έντασης τουρκικών αναθεωρητικών ενεργειών. Το τρίτο στάδιο ενεργοποιείται σε περίπτωση κλιμάκωσης και τουρκικής επιθετικής στρατιωτικής ενέργειας εναντίον της ελληνικής εδαφικής ακεραιότητας¹⁴.

Η ελληνική αποτρεπτική θεώρηση βασίζεται στο συνδυασμό εσωτερικής και εξωτερικής εξισορρόπησης. Η πρώτη αφορά την ύπαρξη ισχυρών ενόπλων δυνάμεων, ενώ η δεύτερη με τη σύναψη συμμαχιών και τη συμμετοχή στους διεθνείς οργανισμούς με έμφαση στο NATO και την ΕΕ που μπορούν να λειτουργούν δυνητικά ως πάροχοι ασφάλειας.

Στην παρούσα φάση η Ελλάδα αντιμετωπίζει τον αναβαθμισμένο τουρκικό επεκτατισμό, ο οποίος καθιστά την επίτευξη της αποτροπής ολοένα και πιο περίπλοκη. Αυτό οφείλεται στην έλλειψη βούλησης της ελληνικής πολιτικής ηγεσίας να εφαρμόσει την αποτροπή σε κάθε στάδιο, λειτουργώντας αποσπασματικά. Από τη μία υπάρχει η υιοθέτηση του ευρωπαϊκού προσεταιρισμού της Τουρκίας και από την άλλη η επιλογή του κατευνασμού, η οποία αποτελεί διαχρονική αντίληψη που διέπει σημαντικό κομμάτι των εγχώριων ελίτ. Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσονται και οι συμφωνίες της Μαδρίτης (8 Ιουλίου 1997) και του Ελσίνκι (10-11 Δεκεμβρίου 1999) που ήταν αρνητικές για τα εθνικά συμφέροντα¹⁵. Η πολιτική τιθάσευσης της

¹⁴ Κωνσταντίνος Λαμπρόπουλος, «Η στρατηγική επιλογή της αποτροπής έναντι της αναθεωρητικής Τουρκίας, Αδυναμίες, παραλείψεις και ανάγκη προσαρμογής στα δεδομένα του 21ου αιώνα», <https://www.foreignaffairs.gr/articles/72241/konstantinos-th-lampropoylos/i-stratigiki-epilogi-tis-apotropis-enanti-tis-anatheoritikis-toy>.

¹⁵ Με το κοινό ελληνοτουρκικό ανακοινωθέν της Μαδρίτης υπήρξε αμοιβαία δέσμευση για «σεβασμό στα νόμιμα ζωτικά συμφέροντα και ενδιαφέροντα της κάθε χώρας στο Αιγαίο, τα οποία έχουν μεγάλη σημασία για την ασφάλεια και την εθνική κυριαρχία τους» (Σημείο 4). Η επιλεγείσα διατύπωση άνοιξε νομίμως την οδό στην τουρκική παραβατικότητα, αφού μπορεί να ερμηνευθεί ως αναγνώριση δικαιωμάτων της Τουρκίας στο Αιγαίο για πρώτη φορά από την Ελλάδα. Τέτοια δικαιώματα δεν προβλέπονται από το Διεθνές Δίκαιο και τις ισχύουσες διεθνείς συνθήκες. Στο ίδιο ανακοινωθέν συμφωνήθηκε επίσης «δέσμευση αποφυγής μονομερών ενεργειών στη βάση του αμοιβαίου σεβασμού και της επιθυμίας ώστε να αποτραπούν συγκρούσεις οφειλόμενες σε παρεξήγηση» (Σημείο 5). Βάσει αυτού, η Ελλάδα αποκλείει τη δυνατότητα να μεριμνήσει μόνη της, χωρίς τη σύμφωνη γνώμη της Τουρκίας, ακόμη και για ζητήματα οικονομικής εκμετάλλευσης μέσα στα όρια της επικράτειάς της ή και για θέματα που άπτονται της εθνικής κυριαρχίας της. Έτσι υπονόμωσε και τη δυνατότητα που δίνει το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας για την επέκταση με μονομερή δήλωση της αιγιαλίτιδας ζώνης στα 12 ναυτικά μίλια, αφού τέτοιο ενδεχόμενο, που αποτελεί «αιτία πολέμου» για την Τουρκία, υπόκειται πλέον στην ανωτέρω δέσμευση.

Στο κείμενο συμπερασμάτων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Ελσίνκι, η Τουρκία αναβαθμίζεται ως υποψήφια για ένταξη στην ΕΕ χώρα. Η Ελλάδα, ενώ θεσμικά είχε τη δυνατότητα να αποτρέψει την απόφαση αυτή επικαλούμενη τη μακροχρόνια και συνεχή καταστρατήγηση του Διεθνούς Δικαίου (καθιέρωση «γκρίζων ζωνών» στο Αιγαίο, συστηματική παραβίαση των διεθνών κανόνων εναέριας κυκλοφορίας, εισβολή και κατοχή στην Κύπρο και έλλειψη σεβασμού της ελληνικής μειονότητας, που συρρικνώθηκε ύστερα από διώξεις), ώστε να πείσει τους Ευρωπαίους εταίρους να αναγκάσουν την Τουρκία να συμμορφωθεί με τα ψηφίσματα και τις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου περί αποχώρησης από την κατεχόμενη Κύπρο και να παύσει την αντιβαίνουσα προς τις αρχές του Διεθνούς Δικαίου συμπεριφορά, υπέγραψε με θέρμη την απόφαση του Ελσίνκι. Επιπρόσθετα, στα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου υπήρχε ειδική αναφορά στις ελληνοτουρκικές σχέσεις (Σημεία 4, 9 και 12) περί αποδοχής εκκρεμών συνοριακών διαφορών και άλλων

Τουρκίας μέσω της ενταξιακής διαδικασίας στην Ευρώπη συνδέθηκε με ελπίδες και επιλογές της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής που αποδείχτηκαν αδιέξοδες. Ταυτόχρονα η ιδεοληπτική ορθότητα που επίτασσε την κίνηση της Ελλάδας οπωσδήποτε και αποκλειστικά στον χώρο της ΕΕ έφερε ζημιολύγες υποχωρήσεις και μόνο ενθάρρυνε την Τουρκία να δοκιμάζει τις αντοχές με αυξανόμενη επιθετικότητα.

Υπό τις παρούσες συνθήκες, παρά τις ενδογενείς αδυναμίες, η Ελλάδα κινείται προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης της αποτρεπτικής της στρατηγικής. Ύστερα από μια πλήρη εξοπλιστική στασιμότητα δέκα ετών, έχει εκπονήσει σημαντικό αμυντικό πρόγραμμα 11 δις ευρώ για την αναδιοργάνωση όλων των κλάδων των ενόπλων δυνάμεων (εσωτερική εξισορρόπηση). Παράλληλα αναβαθμίζει τις υφιστάμενες αμυντικές συμμαχίες (ΗΠΑ) και προχωρεί στην οικοδόμηση νέων (Γαλλία), συμμετέχει σε τριγωνικές συζεύξεις στρατηγικής συνεργασίας (Ελλάδα-Ισραήλ-Κύπρος με προεξέχουσα σημασία)¹⁶ και σε σχήματα πολυμερούς συνεργασίας (Ελλάδα με Αίγυπτο, ΗΑΕ, Σαουδική Αραβία). Η έντονη εξωστρέφεια της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής στο πεδίο της σκληρής στρατιωτικής ασφάλειας συνιστά αναβάθμιση και εξέλιξη του αποτρεπτικού δόγματος.

Ιδιαίτερα στον βαθμό που η πολυσχιδής εμβάθυνση των ελληνοαμερικανικών σχέσεων παγιώνεται, μια νέα χρήσιμη εκδοχή αποτροπής αναδύεται. Κατ' αυτόν τον τρόπο ο όρος αποτροπή, δηλαδή ο στόχος να αποφευχθεί η σύγκρουση, μπορεί να έχει ξεκάθαρο και αξιόπιστο μήνυμα προς κάθε κατεύθυνση λειτουργώντας αποτελεσματικά έναντι των αναθεωρητικών τουρκικών στόχων.

ΟΙ ΗΠΑ ΚΑΙ Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΑΝΑΣΧΕΣΗΣ

Η στρατηγική της ανάσχεσης αποτελεί μέρος του υψηλού αμερικανικού σχεδιασμού στις διεθνείς υποθέσεις. Γενικά ως ανάσχεση ορίζεται εκείνο το στρατιωτικό και πολιτικό δόγμα που αποσκοπεί στον περιορισμό του στρατηγικού χώρου μιας εχθρικής δύναμης διαμέσου στρατιωτικής και πολιτικοδιπλωματικής περικύκλωσης.

σχετικών θεμάτων μεταξύ των δύο χωρών, και δέσμευση για την επίλυσή τους με διαπραγματεύσεις και ανάθεση αρμοδιότητας στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης.

Η Ελλάδα ενυπογράφως έθεσε υπό αμφισβήτηση κυριαρχικά δικαιώματα. Πρώτον, η αναγνώριση ότι «εκκρεμούν συννοριακές διαφορές και άλλα σχετικά θέματα» σημαίνει αποδοχή α) της αμφισβήτησης των εθνικών συνόρων και β) της εκκρεμότητας άλλων ζητημάτων που η Τουρκία θεωρεί ήδη ως τέτοια, όπως την αναγνώριση της μουσουλμανικής μειονότητας ως τουρκική στη Θράκη και την αποστρατικοποίηση των νησιών στο Αιγαίο, αφήνοντας ανοιχτό το δρόμο να προσθέσει και άλλα στο μέλλον, πράγμα το οποίο έγινε. Δεύτερον, υπήρξε δέσμευση για τη διεξαγωγή διαπραγματεύσεων με την Τουρκία για την επανεξέταση των καθορισμένων συνόρων από τις διεθνείς συνθήκες. Τρίτον, αναγνωρίστηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο η δυνατότητα να παραπέμψει ελληνοτουρκικές διενέξεις στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, ακόμη και αν ένα από τα δύο μέρη δεν το θελήσει. Οι συμφωνίες της Μαδρίτης και του Ελσίνκι είναι συνώνυμα της αδέξιας διαπραγματευτικής ικανότητας και υποχωρητικότητας στις τουρκικές επιδιώξεις.

Πέτρος Τασιός, «Από την αντιπαράθεση στη φιλανδοποίηση. Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις 1974-2014», Α' μέρος, Στρατηγική, Ιούνιος 2014, τεύχος 237.

¹⁶ Η διπλωματία των τριμερών συνεργασιών περιλαμβάνει επίσης τις διαμορφωμένες συμμαχίες Αιγύπτου-Ελλάδας-Κύπρου και Ελλάδας-Ιορδανίας-Κύπρου, καθώς και τις εκκολλαπτόμενες Ελλάδας-Κύπρου-Λιβάνου και Ελλάδας-Κύπρου-Μάλτας.

Ο Τζορτζ Κέναν ανέπτυξε το θεωρητικό υπόβαθρο και διατύπωσε την αρχική εκδοχή της¹⁷, ενώ στην πράξη εφαρμόστηκε με διαφορετικές μορφές κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου με αφετηρία τον Χάρι Τρούμαν και το ομώνυμο δόγμα¹⁸. Το τέλος της ιδεολογικής αντιπαράθεσης Ανατολής-Δύσης δεν επέφερε την ολική έκλειψη της ανασχετικής στρατηγικής. Σε επίπεδο στρατιωτικό και διπλωματικό, κρίσιμες διαστάσεις της στρατηγικής εξακολουθούν να είναι ενεργές. Το ανασχετικό δόγμα ως προς τον πυρήνα του βρίσκεται σε ισχύ.

Η εφαρμογή της στρατηγικής της ανάσχεσης, που συνεχίζεται στον 21ο αιώνα, αποτελεί σταθερή στρατηγική επιλογή στο τρίγωνο Βαλκάνια-Μέση Ανατολή-Ανατολική Μεσόγειος. Η ανάσχεση ακολουθείται διαχρονικά για τη Ρωσία, αναπροσαρμοσμένη για την Κίνα¹⁹ και για τοπικές δυνάμεις (στα εν λόγω περιφερειακά υποσυστήματα) οι οποίες είναι εχθρικές προς τα αμερικανικά συμφέροντα.

Η ανασχετική στρατηγική στις ημέρες μας δεν έχει επιθετικό χαρακτήρα, αλλά βασίζεται στην ισορροπία των δυνάμεων με διαφοροποιημένα ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά. Προσδιορίζεται δε ως λανθάνουσα ανάσχεση για την Κίνα²⁰ και ως δόγμα λανθάνουσας περικύκλωσης για τη Ρωσία²¹. Στην Ανατολική Μεσόγειο, περιοχή αντιπαράθεσης της Ρωσίας με τις ΗΠΑ, η πρώτη επανεμφανίζεται δυναμικά, η Κίνα επιδιώκει διευρυμένη πρόσβαση και επιρροή ως η νέα μεγάλη δύναμη, ενώ η Τουρκία ως αναθεωρητικός περιφερειακός δρών ζητά διευρυμένο ρόλο στις ανακατανομές ισχύος και συμφερόντων. Δεδομένων των συσχετισμών αυτών η εφαρμογή του ανασχετικού δόγματος καθίσταται αναγκαία από τις ΗΠΑ.

Οι υπάρχουσες συνθήκες, μεταξύ άλλων, ευνοούν στο ισχύον πλαίσιο συμμαχιών τις προϋποθέσεις για την ανάδειξη μιας νέας μεσαίας δύναμης, η οποία ως «κράτος-κλειδί» στην περιοχή θα αναλάβει την εκπλήρωση των αμερικανικών στόχων.

Η επιμέρους ανάλυση των τομέων, στους οποίους επιτεύχθηκε εξαιρετική πρόοδος στις διμερείς σχέσεις, καταγράφει το πλαίσιο της στρατηγικής συνεργασίας. Τομείς υψηλής πολιτικής, που εντάσσονται στο γεωπολιτικό πλαίσιο της Ανατολικής Μεσογείου, για τους οποίους υπάρχει σύζευξη συμφερόντων Ελλάδας-ΗΠΑ.

¹⁷ “X”, “The sources of soviet conduct”, Foreign Affairs, Ιούλιος 1947.

¹⁸ Η εξαγγελία του δόγματος Τρούμαν (12 Μαρτίου 1947) αποτέλεσε το επόμενο καθοριστικό βήμα στην κλιμάκωση της αντιπαράθεσης των ΗΠΑ με τη Σοβιετική Ένωση. Ο τίτλος του σύντομου κειμένου «Ειδικό Μήνυμα (του προέδρου) προς το Κογκρέσο για την Ελλάδα και την Τουρκία» υπήρξε μια σημαντική διακήρυξη ευρύτερης εμβέλειας, «σημείο καμπής της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής» κατά τον ίδιο τον εισηγητή της. Ο Αμερικανός πρόεδρος διατύπωσε την αντίληψη της ανάσχεσης με τη μέθοδο του εγκλωβισμού των εικαζομένων βλέψεων του αντιπάλου, το θεμελιώδες δυτικό στρατιωτικό δόγμα κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου, και ανέλυσε για πρώτη φορά, με την αναφορά του στις αλυσιδωτές επιπτώσεις που θα είχε σε μια σειρά χωρών η τυχόν κατάρρευση της ελληνικής κυβέρνησης, τη θεωρία του ντόμινο. Παρουσίασε δε την Ελλάδα ως τη στρατηγική γραμμή άμυνας για την πρόσβαση στα πετρέλαια της Μέσης Ανατολής.

¹⁹ Ειδικότερα οι Αμερικανοί ιθύνοντες από τις αρχές της δεκαετίας του 2000 έστρεψαν την προσοχή τους προς την αναδυόμενη Κίνα και προσαρμόσαν ανάλογα τη διαχρονική στρατηγική τους έναντι της αναγεννημένης ιστορικά και γεωπολιτικά δύναμης.

²⁰ Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Η αμερικανική εξωτερική πολιτική μετά τον ψυχρό πόλεμο. Ιδεολογικά ρεύματα, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2000, σ. 62.

²¹ Στο ίδιο, σ. 66.

ΑΜΥΝΑ

Αναμφισβήτητα η αμυντική συνεργασία είναι η βαθύτερη και η πιο μακροχρόνια σχέση. Ξεκίνησε με το δόγμα Τρούμαν (1947), θεμελιώθηκε θεσμικά με την ένταξη της Ελλάδας στο NATO (1952) και συνεχίστηκε με τη Συμφωνία Αμοιβαίας Αμυντικής Συνεργασίας (1990) στο τέλος του ψυχρού πολέμου.

Το Πρωτόκολλο Τροποποίησης της Συμφωνίας Αμοιβαίας Αμυντικής Συνεργασίας (Mutual Defense Cooperation Agreement-MDCA) που υπογράφηκε (5 Οκτωβρίου 2019) μεταξύ των υπουργών Εξωτερικών Νίκου Δένδια και Μάικ Πομπέο²² αποτελεί τη συνέχεια της συμμαχικής σχέσης Αθήνας-Ουάσινγκτον με διευρυμένο χαρακτήρα. Ανανεώνει το σύνολο της προγενέστερης συμφωνίας αναφορικά με κοινές εκπαιδευτικές δραστηριότητες, στάθμευση και ανάπτυξη δυνάμεων, ασκήσεις, επισκέψεις, διέλευση και ανεφοδιασμό μονάδων και σχηματισμών, προσθέτοντας:

- i. την επιχειρησιακή αναβάθμιση και την επέκταση της βάσης της Σούδας όπου ελλιμενίζεται ο 6ος Αμερικανικός Στόλος, καθώς και των εγκαταστάσεων διευκόλυνσης λειτουργίας του για το ναυτικό (Μαράθι²³) και την αεροπορία (Μουζουράς). Η παρουσία του αεροπλανοφόρου USS Dwight D. Eisenhower νότια της Κρήτης (25 Ιουλίου 2020) για γυμνάσια συνεκπαίδευσης με τις ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις, ο ελλιμενισμός για τον ανεφοδιασμό του (20-23 Μαρτίου 2021), καθώς και ο αμερικανικός αμυντικός προϋπολογισμός για το 2021 - που αφορά τη χρηματοδότηση εκτέλεσης έργων στη Σούδα ύψους 50 εκατομμυρίων δολαρίων²⁴- αποτυπώνουν τον κομβικό ρόλο του κρητικού λιμένα²⁵. Ο ναύσταθμος της Κρήτης είναι ο μοναδικός στη Μεσόγειο που αποκτά τη δυνατότητα φιλοξενίας αεροπλανοφόρου, διαθέτοντας προβλήτα K-14. Στόχος είναι η μετατροπή της Σούδας σε βάση μόνιμου ελλιμενισμού του USS Hershel «Wood» Williams, από όπου θα μπορούν να επιχειρούν ελικόπτερα και μη επανδρωμένα αεροσκάφη. Η θέση του νησιού σε συνδυασμό με την

²² Κύρωση του Πρωτοκόλλου Τροποποίησης της Συμφωνίας Αμοιβαίας Αμυντικής Συνεργασίας μεταξύ της κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας και της κυβέρνησης των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=4c6c034a-91bb-4e85-8ca8-ab3001162142.

²³ Το Μαράθι είναι η δεύτερη ναυτική βάση όπου βρίσκονται όλα τα πολεμικά πλοία των συμμάχων του NATO.

²⁴ Ο National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2021 περιέχει δύο ακόμη διατάξεις συγκεκριμένου ελληνικού ενδιαφέροντος. Η πρώτη είναι η επιβολή κυρώσεων στην Τουρκία για την αγορά του ρωσικού συστήματος S-400 εντός 30 ημερών από την ψήφιση του CAATSA Section 231 “Imposition of Sanctions on Turkish Presidency of Defense Industries”. Η δεύτερη είναι η συγκρότηση του λεκτικού για την Ανατολική Μεσόγειο και τη Μαύρη Θάλασσα, με το οποίο καλείται ο υπουργός Άμυνας των ΗΠΑ να καταθέσει έκθεση στις αρμόδιες επιτροπές του Κογκρέσου περιέχοντας εκτίμηση αναφορικά με την αύξηση της αμερικανικής στρατιωτικής παρουσίας στην Ελλάδα, τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία. Οι συγκεκριμένες διατάξεις εκφράζουν τις ανησυχίες στην Ουάσινγκτον ότι η Τουρκία δεν προωθεί πλέον τα συμμαχικά συμφέροντα και υποδηλώνει το αμερικανικό ενδιαφέρον για την ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και της Μαύρης Θάλασσας.

<https://www.armed-services.senate.gov/imo/media/doc/S4049%20-%20FY%202021%20NDAA.pdf>.

²⁵ Έχει προηγηθεί η κατασκευή δρόμου που συνδέει τις δύο βάσεις στον Μουζουρά και στο Μαράθι από το αμερικανικό δημόσιο με χρηματοδότηση 1,3 εκατομμυρίου δολαρίων, με στόχο τη διευκόλυνση της μεταφοράς στρατιωτικού εξοπλισμού (παραχωρήθηκε στις 15 Αυγούστου 2018).

αναβάθμιση της βάσης δίνει στρατηγικό πλεονέκτημα σε διεθνές επίπεδο, αφού πέρα από την ασφάλεια για ναυτικές προσεγγίσεις και του ενδιάμεσου ανεφοδιαστικού σταθμού πολεμικών συμμαχικών πλοίων, αποκτά τη δυνατότητα επέμβασης στην Ανατολική και Κεντρική Μεσόγειο, στην Ερυθρά Θάλασσα και στη Μέση Ανατολή, περιοχές που είναι απαραίτητες για την αμερικανική κυριαρχία²⁶. Η παρουσία του Έλληνα πρωθυπουργού Κυριάκου Μητσοτάκη μαζί με τον Μάικ Πομπέο, υπουργό Εξωτερικών των ΗΠΑ, στη βάση της Σούδας (29 Σεπτεμβρίου 2020) και η επίσκεψη του πρώτου, συνοδευόμενου από τον Νίκο Παναγιωτόπουλο, υπουργό Εθνικής Άμυνας, τον Κώστα Φλώρο, αρχηγό ΓΕΕΘΑ, και τον Αμερικανό πρέσβη στην Αθήνα, Τζέφρι Πάιατ, στο αεροπλανοφόρο USS Dwight D. Eisenhower (23 Μαρτίου 2021) έχουν σημειολογικό χαρακτήρα, τονίζοντας το βάθος της δομημένης αμυντικής συνεργασίας.

- ii. την παρουσία αμερικανικών δυνάμεων στην αεροπορική διοίκηση Λάρισας και στη βάση αεροπορίας Στεφανοβικείου. Ειδικότερα, στο αεροδρόμιο του Στεφανοβικείου πραγματοποιείται συνεκπαίδευση μακράς διάρκειας μεταξύ της αεροπορίας του αμερικανικού στρατού σε επίπεδο τάγματος με την 1η Ταξιαρχία Αεροπορίας Στρατού (1η ΤΑΞΑΣ), καθώς και των Ειδικών Δυνάμεων και των Δυνάμεων Ειδικών Επιχειρήσεων σε συνδυασμένες ασκήσεις.
- iii. τη χρήση άλλων εγκαταστάσεων των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων από τις ΗΠΑ, με τη μόνιμη αμερικανική παρουσία στην Αλεξανδρούπολη να αποτελεί την πιο σημαντική εξέλιξη. Η χρήση τμήματος του στρατοπέδου «Κανδηλάπτη» από τα αμερικανικά στρατεύματα και η παραχώρηση μέρους των υποδομών του τοπικού λιμένα δεν αφορούν μόνο τη διενέργεια συμμαχικών ασκήσεων, αλλά αποτελούν επιπλέον διευκολύνσεις στις ήδη υπάρχουσες. Η Αλεξανδρούπολη, φιλοξενώντας τη δεύτερη μεγαλύτερη δύναμη των ΗΠΑ μετά τη Σούδα, αναβαθμίζει τη στρατηγική θέση της Ελλάδας στον αμερικανικό σχεδιασμό. Η γεωπολιτική της αξία έγκειται στη γεωγραφική εγγύτητα στα τουρκικά στενά (Βόσπορος, θάλασσα του Μαρμαρά, πορθμός των Δαρδανελίων) των οποίων το καθεστώς ορίζει η συνθήκη του Μοντρέ (1936). Αποτελεί το σημείο ελέγχου εισόδου και εξόδου των πολεμικών πλοίων του ρωσικού ναυτικού στο πλαίσιο του ανταγωνισμού για την επιρροή στη Νοτιοανατολική Ευρώπη και τη Μεσόγειο, με την Τουρκία να έχει συνασπιστεί με τη Μόσχα για να περιορίσει την αμερικανική παρουσία στην περιοχή. Η Αλεξανδρούπολη δίνει χρονικό πλεονέκτημα ανάληψης δράσης, αν απαιτηθεί, ακόμη και στρατηγικού πρώτου αιφνιδιαστικού πλήγματος στο μαλακό υπογάστριο της Ρωσίας ώστε να προσβάλει τις βάσεις του ναυτικού της στον Εύξεινο Πόντο. Η θέση της την αναδεικνύει σε βασική πύλη μεταφοράς των διατλαντικών δυνάμεων που συμμετέχουν σε στρατιωτικές ασκήσεις στη συνοριογραμμή της Ρωσίας. Η διασυμμαχική άσκηση «Atlantic Resolve» (24 Φεβρουαρίου - 3 Μαρτίου 2021), που αποτελεί την πρώτη φάση των επιχειρήσεων «Defender Europe 2021»²⁷, υπήρξε μέσω Αλεξανδρούπολης η μεγαλύτερη μετακίνηση στρατιωτικού υλικού και ανθρώπινου δυναμικού στα σύνορα με τη Ρωσία τα τελευταία 25 χρόνια. Η ανάσχεση της Ρωσίας αποτελεί διαχρονική στρατηγική επιλογή σε ένα νέο

²⁶ Από τη βάση της Σούδας στάλθηκαν στρατεύματα για τους πολέμους στο Ιράκ το 1991 και το 2003, αλλά και στο Αφγανιστάν το 2001.

²⁷ Defender Europe 21 Exercise Multinational Interoperability, Readiness, Transparency <https://www.defense.gov/Explore/News/Article/Article/2593494/defender-europe-21-exercises-multinational-interoperability-readiness-transpare/>.

ψυχροπολεμικό παίγνιο μέσω της άσκησης αυτής. Η στρατηγική αυτή κινητοποίηση μόλις μερικά χιλιόμετρα από τα σύνορα με την Τουρκία (που η τελευταία τη χαρακτήρισε ως «προκλητική ενέργεια») αποτελεί επίσης μέσο για τη θωράκιση της Δυτικής Θράκης. Όσον αφορά την Ελλάδα, η ύπαρξη αμερικανικής βάσης τέτοιας νευραλγικής σημασίας στη Θράκη έχει ταυτόχρονα σημειολογικό και ουσιαστικό χαρακτήρα, λειτουργώντας αποτρεπτικά προς τα τουρκικά σχέδια επιβολής στην περιοχή. Τέλος, οι ΗΠΑ μέσω της Αλεξανδρούπολης παρακάμπτουν την ευρασιατική Τουρκία, αποδυναμώνοντας τη γεωστρατηγική εξάρτησή τους από αυτή. Η Αλεξανδρούπολη θα αποτελεί κόμβο για τις αμερικανικές επιχειρήσεις στα Βαλκάνια και στην Ανατολική Ευρώπη.

Οι βάσεις σε Λάρισα, Στεφανοβίκειο και Αλεξανδρούπολη, τις οποίες οι αμερικανικές δυνάμεις χρησιμοποιούν εδώ και τρία χρόνια, εντάχθηκαν με την επικαιροποιημένη Συμφωνία Αμοιβαίας Αμυντικής Συνεργασίας (MDCA) σε οργανικό πλαίσιο.

Η αναβάθμιση της στρατηγικής θέσης της Ελλάδας ενέχει και οικονομικό όφελος μέσω επενδύσεων στην περιοχή του Μαραθίου (6 εκατομμύρια ευρώ), της Λάρισας (12-15 εκατομμύρια ευρώ) και της Αλεξανδρούπολης (8-10 εκατομμύρια ευρώ) που σχεδιάζονται να γίνουν από αμερικανικά κεφάλαια. Και ενώ το Πρωτόκολλο Τροποποίησης της Συμφωνίας Αμοιβαίας Αμυντικής Συνεργασίας Ελλάδας-ΗΠΑ εγκρίθηκε από την ολομέλεια της Βουλής (30 Ιανουαρίου 2020) και τέθηκε σε ισχύ στις αρχές της περσινής χρονιάς, στα Υπουργεία Εξωτερικών και Εθνικής Άμυνας της Ελλάδας έχουν ήδη κατατεθεί νέα αιτήματα για τη διεύρυνση του στρατιωτικού αποτυπώματος των ΗΠΑ, τόσο ως προς τον αριθμό τους, όσο και ως προς το είδος χρήσης των βάσεων σε όλη την επικράτεια. Οι διαπραγματευτικές ομάδες Ελλάδας-ΗΠΑ συζητούσαν αρχικά για 22 τοποθεσίες αναφορικά με έργα αναβάθμισης των υφιστάμενων υποδομών και νέων εγκαταστάσεων²⁸. Οι τελευταίες αφορούν, μεταξύ άλλων, την Καβάλα, το Λιτόχωρο, τη Θεσσαλονίκη και την Ξάνθη στη Βόρεια Ελλάδα καθώς και την Κάρπαθο και τη Σκύρο στο Αιγαίο αποβλέποντας σε μακροχρόνια χρήση, ώστε η συμφωνία να μην ανανεώνεται πια ετήσια. Οι νέες συνομιλίες που συνεχίζονται για τον σκοπό αυτόν, περιλαμβάνουν επιπλέον μακρά λίστα αιτημάτων από την ελληνική πλευρά για τη χρηματοδοτική και εξοπλιστική ενίσχυση των τριών όπλων. Σημαντικά σημεία είναι η μορφή του τελικού κειμένου, η διάρκεια ισχύος όσων συμφωνηθούν και η εξασφάλιση συνοδευτικής δήλωσης ή επιστολής εγγύησης των ελληνικών συνόρων. Η αναθεώρηση της Συμφωνίας Αμοιβαίας Αμυντικής Συνεργασίας, που αναμένεται να ολοκληρωθεί σύντομα, προβλέπεται να είναι πολύ πιο διευρυμένη και με πενταετή διάρκεια, επιβεβαιώνοντας τη στρατηγική σημασία της Ελλάδας.

Ο νόμος για την Εταιρική Σχέση Ασφάλειας και Ενέργειας της Ανατολικής Μεσογείου 2019²⁹ (Eastern Mediterranean Security and Energy Partnership Act of 2019) προέβλεπε στον προϋπολογισμό των ΗΠΑ την αρχική διάθεση ύψους 3 εκατομμυρίων δολαρίων στην ελληνική αμυντική έρευνα και τεχνολογία, ενώ μέσω του Foreign Military Financing για το οικονομικό

²⁸ Η πρόθεση των Αμερικανών για εξασφάλιση χρήσης-διέλευσης σε 22 βάσεις των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων έχει μειωθεί σε μονοψήφιο αριθμό σύμφωνα με πρόσφατες πληροφορίες για την πορεία των συνομιλιών. Το πιο πιθανό είναι να δοθεί προτεραιότητα στην αναβάθμιση των στρατηγικά επιλεγμένων εγκαταστάσεων. Αλέξανδρος Τάρκας, «Μεγαλύτερη (αλλά όχι μέγιστη) παρουσία των ΗΠΑ στην Ελλάδα», Άμυνα και Διπλωματία», Ιούνιος 2021, τεύχος 350.

²⁹ S.1102-Eastern Mediterranean Security and Energy Partnership Act of 2019, <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/senate-bill/1102/text>.

έτος 2021 η Ελλάδα μπορεί να επωφεληθεί με προμήθεια αμυντικού υλικού ως αποδέκτης επιχορηγήσεων με την ένταξή της στο πρόγραμμα ως κύριος στρατηγικός εταίρος. Επιπλέον στο πλαίσιο του IMET (International Military Education and Training), οι ΗΠΑ χρηματοδοτούν τις ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις με 3,6 εκατομμύρια δολάρια για την περίοδο 2020-2022. Στη βάση του East Med Act, ένα νέο αμυντικό νομοσχέδιο κατατέθηκε με τίτλο Νόμος περί Άμυνας και Διακοινοβουλευτικής Εταιρικής Σχέσης ΗΠΑ-Ελλάδας³⁰ από τους γεροϋσιαστές Ρόμπερτ Μενέντεζ και Μάρκο Ρούμπιο (9 Ιουνίου 2021). Σε αυτό καθορίζονται τα επόμενα βήματα στην αμυντική συνεργασία Αθήνας-Ουάσινγκτον, με σημαντικότερα την ένταξη της Ελλάδας στο European Recapitalization Incentive Program για τη λήψη ετήσιας στρατιωτικής βοήθειας 25 εκατομμυρίων δολαρίων από το 2022 έως το 2026, την έγκριση πώλησης των F-35 και την ενδεχόμενη παροχή δανείων τα οποία θα σχετίζονται με εξοπλιστικά προγράμματα. Η ψήφιση του νομοσχεδίου από την Επιτροπή Εξωτερικών Σχέσεων της Γερουσίας και τη Βουλή των Αντιπροσώπων αναβαθμίζει περαιτέρω την αμυντική συνεργασία και υποστηρίζει τον εκσυγχρονισμό των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων³¹.

Ο νόμος για την Προώθηση Συνεταιρισμών Ασφάλειας και Ενέργειας στην Ανατολική Μεσόγειο, που ψήφισε το αμερικανικό Κογκρέσο, αποτελεί και με το στρατιωτικό του σκέλος περίπτωση τριγωνικής σχέσης όπου Ελλάδα και ΗΠΑ συνδιαμορφώνουν τους συσχετισμούς ισχύος άμυνας και ασφάλειας στην περιοχή³².

Οι κοινές στρατιωτικές ασκήσεις των δύο χωρών και η συνεκπαίδευση είναι ένα ακόμη πεδίο όπου η συνεργασία επεκτάθηκε αντικατοπτρίζοντας την ποιοτική αναβάθμιση των ελληνοαμερικανικών σχέσεων στον αμυντικό τομέα. Οι Αμερικανοί αξιολογούν τον κυρίαρχο ρόλο των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων σε επίπεδο NATO, παρακάμπτοντας την Τουρκία, με περαιτέρω ανάπτυξη και εμβάθυνση της σύζευξης των ελληνικών και αμερικανικών μονάδων³³.

Τα πολεμικά συστήματα και των τριών ελληνικών όπλων είναι κυρίως αμερικανικής προέλευσης, γεγονός που εξασφαλίζει τη διαλειτουργικότητά τους. Δεδομένου του νέου φιλόδοξου εξοπλιστικού προγράμματος, η ελληνική μεικτή διαπραγματευτική ομάδα με στελέχη των Υπουργείων Εξωτερικών, Εθνικής Άμυνας και του ΓΕΕΘΑ έχει υποβάλει μια μακρά λίστα αιτημάτων για τη χρηματοδότηση και εξοπλιστική ενίσχυση της χώρας. Η ολοκληρωμένη πρόταση της Ελλάδας προς τις ΗΠΑ που αφορά τα επόμενα 25 έτη περιλαμβάνει: α) το ενδιαφέρον για την απόκτηση τεσσάρων νέων φρεγατών πολλαπλών αποστολών MMSC της

³⁰ Menendez, Rubio introduce U.S. - Greece Defense and Interparliamentary Partnership Act of 2021, <https://www.foreign.senate.gov/press/chair/release/menendez-rubio-introduce-us-greece-defense-and-interparliamentary-partnership-act-of-2021>.

³¹ Σκοπός της αμερικανικής βοήθειας είναι η αντικατάσταση των ρωσικών οπλικών συστημάτων που διαθέτει η Ελλάδα (BMP-1, Kornet, OSA, RM-70, S-300, TORM1 και Zumbra) εντασσόμενη στην πολιτική άσκησης επιρροής κατά της ρωσικής διείσδυσης στην Νοτιοανατολική Ευρώπη. Η υλοποίηση αυτού του στόχου έχει γίνει πράξη μέχρι σήμερα στη Βόρεια Μακεδονία, στη Ρουμανία, στην Πολωνία και στη Βουλγαρία.

³² Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του εμπνευστή του νομοσχεδίου Μπομπ Μενέντεζ: «Η υπερψήφιση του νομοσχεδίου συνιστά μια αναγνώριση της ισχυρής διμερούς σχέσης, ενισχύει την υποστήριξη του εκσυγχρονισμού των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων και ενισχύει την πολυμερή δέσμευση μεταξύ της Κύπρου, του Ισραήλ, της Ελλάδας και των ΗΠΑ».

³³ Ενδεικτικά αναφέρονται ορισμένες από τις ασκήσεις για το 2021: Thracian Corporation (11-19 Μαρτίου), Stolen Cerberus VIII (8 - 23 Μαΐου), Κένταυρος (17 - 25 Μαΐου), Early Bird (21 Μαΐου) και Poseidon's Rage (28 Μαΐου - 11 Ιουνίου).

Lockheed Martin (με σκοπό η πρώτη να κατασκευαστεί στις ΗΠΑ και οι άλλες τρεις σε ελληνικά ναυπηγεία) και την επιδίωξη του σχεδιασμού για την κάλυψη επιχειρησιακών αναγκών του Πολεμικού Ναυτικού για τις επόμενες δύο δεκαετίες³⁴, β) το αίτημα προμήθειας 18 έως 24 αεροσκαφών F-35 νέας κατασκευής ή και μεταχειρισμένων, με ταχεία παράδοση των 6 από τα τελευταία εντός του 2021³⁵ και γ) τη δωρεάν παραχώρηση πλεονάζοντος αμυντικού υλικού με άμεσο ενδιαφέρον για 1.200 τροχοφόρα τεθωρακισμένα οχήματα M1117 Guardian³⁶.

Η Ελλάδα είναι από τις χώρες που τηρούν ανελλιπώς τη συμμαχική δέσμευση το 2% του ΑΕΠ να κατευθύνεται στις αμυντικές δαπάνες, όπως συμφωνήθηκε στη Σύνοδο Κορυφής του NATO στο Κάρντιφ (4-5 Σεπτεμβρίου 2014). Οι ΗΠΑ ενθαρρύνουν την ελληνική ηγεσία να συνεχίσει να εργάζεται προς την κατεύθυνση της διάθεσης του 20% τουλάχιστον των αμυντικών της δαπανών για την αγορά εξοπλισμού.

Η αναβαθμισμένη σχέση των δύο χωρών στον εν λόγω τομέα εντάσσεται στους στόχους της αμυντικής πολιτικής των ΗΠΑ στο νέο στρατηγικό περιβάλλον που περιλαμβάνουν: α) τη διατήρηση και αναπροσαρμογή του συστήματος των συμμαχιών τις οποίες οικοδόμησαν από τα τέλη της δεκαετίας του 1940 (στη συγκεκριμένη περίπτωση το NATO) και β) τη διατήρηση της προχωρημένης παρουσίας τους (υπό μορφές βάσεων και αμυντικών συμφωνιών με τοπικές συμμαχικές δυνάμεις) σε περιφερειακά υποσυστήματα.³⁷

ΕΝΕΡΓΕΙΑ

Ο δεύτερος σημαντικός πυλώνας της στρατηγικής συνεργασίας είναι η ενέργεια.

³⁴ Η αμερικανική απάντηση στην Επιστολή Αιτήματος (Letter of Request) της ελληνικής πλευράς κατατέθηκε επίσημα από τον Αμερικανό πρέσβη Τζεφ Πάιατ και τον επικεφαλής του Γραφείου Διεθνών Προγραμμάτων Ναυτικού υποναύαρχο Φρανκ Μόρλεϊ, στον υπουργό Εθνικής Άμυνας Νίκο Παναγιωτόπουλο (25 Μαΐου 2021). Σύμφωνα με πληροφορίες η Επιστολή Προσφοράς και Αποδοχής (Letter of Offer & Acceptance), όπως προβλέπεται από την αμερικανική διαδικασία των στρατιωτικών πωλήσεων εξωτερικού (Foreign Military Sales), αναμένεται τον Νοέμβριο 2021. Η νομοθεσία των ΗΠΑ επιβάλλει παρέλευση διαστήματος τουλάχιστον έξι μηνών για να απαντήσουν στην Επιστολή Αιτήματος της ελληνικής πλευράς.

³⁵ Η ΓΔΑΕΕ απέστειλε στις ΗΠΑ σχετική επιστολή, απευθυνόμενη στην υφυπουργό Άμυνας με αρμοδιότητα στις Προμήθειες Έλεν Λορντ, τη διευθύντρια της Υπηρεσίας Ασφαλείας Αμυντικής Συνεργασίας (DSCA) Χάιντι Γκραντ και την υφυπουργό Αεροπορίας αρμόδια για Διεθνείς Σχέσεις Κέλι Σέιμπολτ (6 Νοεμβρίου 2020).

³⁶ Η σχετική αποστολή προσφοράς και αποδοχής (LOA) υπεγράφη από την ελληνική πλευρά τον Ιανουάριο 2020. Πιθανότατα για τη χρηματοδότηση του προγράμματος θα χρησιμοποιηθούν και 25 εκατομμύρια δολάρια που προβλέπει για την Ελλάδα το European Recapitalization Incentive Program (ERIP) του Υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ. Η δωρεάν παραχώρηση του υλικού συνεπάγεται κόστη που σχετίζονται με την επαναφορά του σε πλήρη λειτουργική κατάσταση, τη δημιουργία ή τη συμπλήρωση της αναγκαίας επιχειρησιακής αξιοποίησης, εκπαίδευσης, λογιστικής και τεχνικής υποστήριξης στη χώρα και τη μεταφορά από τις ΗΠΑ. Τα τελευταία χρόνια χορηγήθηκε στην Ελλάδα βοήθεια 200 εκατομμυρίων δολαρίων υπό τη μορφή παραχώρησης πλεονάζοντος υλικού.

³⁷ Ο τρίτος στόχος είναι η αποτροπή πυρηνικού πολέμου και η μείωση της διασποράς των πυρηνικών όπλων. Paul Kennedy, *Grand strategies in War and Peace*, Yale University Press, New Haven σ. 181 και Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Η αμερικανική εξωτερική πολιτική μετά τον ψυχρό πόλεμο. Ιδεολογικά ρεύματα*, ό.π., σ. 107.

Στην εποχή που τα κυριότερα εθνικά συμφέροντα εκφράζονται και υλοποιούνται μέσω της γεωοικονομίας, οικονομικά ζητήματα, ζητήματα ενέργειας, εμπορίου και τεχνολογίας βρίσκονται στο επίκεντρο του σχεδιασμού της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής³⁸. Ο έλεγχος των ενεργειακών πηγών και οδών στην Ανατολική Μεσόγειο αποτελεί αμετάβλητη σταθερά των ΗΠΑ. Η διοίκηση της προεδρίας Ντόναλντ Τραμπ έθεσε ως προτεραιότητα παράλληλα με την ενεργειακή αυτάρκεια³⁹ και τις βάσεις για την αναδιαμόρφωση του ενεργειακού χάρτη στην περιοχή.

Για την Ελλάδα η ενεργειακή διπλωματία αποτελεί μια από τις πρώτες προτεραιότητες στην εξωτερική πολιτική, δεδομένου ότι βρίσκεται σε ενεργειακό σταυροδρόμι⁴⁰. Στόχος της είναι να αναδειχθεί σε πύλη εισόδου, κόμβο διαμετακόμισης ενέργειας από ανατολή σε δύση και από νότο προς βορρά, και σε χώρα παραγωγής ενέργειας. Πρωταρχική σημασία για την ενίσχυση της ασφάλειας και της ευελιξίας του ενεργειακού εφοδιασμού της Ευρώπης αποτελεί ο Νότιος Διάδρομος Φυσικού Αερίου⁴¹. Την ελληνική επικράτεια διατρέχουν και είναι προς κατασκευή οι εξής αγωγοί:

α) Ο Διασυνδετήριος Αγωγός Φυσικού Αερίου Τουρκίας-Ελλάδας (Interconnector Turkey-Greece-ITG), μέρος του Νότιου Διαδρόμου, έχει μήκος 296 χλμ. με σημείο εκκίνησης το Καρατζάμπεϊ και κατάληξη στην Κομοτηνή. Συνδεόμενος με τον Αγωγό Φυσικού Αερίου της Ανατολίας (Trans Anatolian Natural Gas Pipeline-TANAP) λειτουργεί από το 2007 και η μέγιστη ετήσια μεταφορική του δυνατότητα ανέρχεται στα 11,6 δις κυβικά μέτρα φυσικού αερίου, β) ο Διαδριατικός Αγωγός Φυσικού Αερίου (Trans Adriatic Pipeline-TAP), που αποτελεί το τελευταίο σκέλος του Νοτίου Διαδρόμου και έχει χαρακτηριστεί ως ένα από τα δέκα πιο σημαντικά ενεργειακά έργα παγκοσμίως⁴². Συνεχίζει τη μεταφορά του αζερικού φυσικού αερίου μέσω Τουρκίας, Ελλάδα, Αλβανίας στη Δυτική Ευρώπη. Η κατασκευή του ελληνικού τμήματος του αγωγού που έχει ολοκληρωθεί, ξεκινάει από τους Κήπους του νομού Έβρου και καταλήγει στα ελληνοαλβανικά σύνορα του νομού Καστοριάς, γ) ο Διασυνδετήριος Αγωγός Φυσικού Αερίου Ελλάδας-Βουλγαρίας (Gas Interconnector Greece-Bulgaria-IGB) που αποτελεί βασικό στοιχείο

³⁸ Η έμφαση στην γεωοικονομία, ως κεντρικού πυλώνα της εξωτερικής πολιτικής, αντανακλά την χαμιλτονική σχολή σκέψης. Από την εποχή της διοίκησης του Μπιλ Κλίντον παραμένει σταθερά στην πρώτη γραμμή των προτεραιοτήτων της αμερικανικής προεδρίας στο πεδίο των διεθνών σχέσεων.

³⁹ Στην πρώτη ομιλία του στο Κογκρέσο (28 Φεβρουαρίου 2017) παρουσίασε το γενικό πλαίσιο των προτεραιοτήτων της νέας κυβέρνησης. Για το δόγμα «Πρώτα η Αμερική» στις εξωτερικές υποθέσεις ανέφερε, μεταξύ άλλων, την ενεργειακή αυτάρκεια ως έναν από τους στόχους που άπτονται της ασφάλειας και της οικονομικής ευημερίας. The White House, Remarks by President Trump in joint address to Congress, <https://whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-joint-address-congress/>.

⁴⁰ Ενεργειακή Διπλωματία, <https://www.mfa.gr/energeiake-diplomatia/>.

⁴¹ Ο Νότιος Διάδρομος, που αποτελεί μείζονα συστατικό της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ, περιλαμβάνει το σύστημα των αγωγών South Caucasus Pipeline Expansion (SCPX), Trans-Anatolian Pipeline (TANAP) και Trans Adriatic Pipeline (TAP), μεταφέροντας φυσικό αέριο από την Κασπία (του αζερικού κοιτάσματος Σαχ Ντένιζ) προς την αγορά της Ευρώπης (Νότια Ιταλία) μέσω Γεωργίας, Τουρκίας, Ελλάδας και Αλβανίας.

⁴² Ο αγωγός TAP είναι μέρος του ευρύτερου ανταγωνισμού ΗΠΑ και Ρωσίας για τον έλεγχο των οδών μεταφοράς ενέργειας της Ευρασίας. Ο Λευκός Οίκος συνδέει την ευρωπαϊκή ενεργειακή ασφάλεια με την προάσπιση των αμερικανικών εθνικών συμφερόντων. Η προώθηση της διαφοροποίησης των πηγών εφοδιασμού της Ευρώπης από την Κασπία αποτελεί εδώ και καιρό μια από τις προτεραιότητες της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής.

του Κάθετου Διαδρόμου Φυσικού Αερίου (Ελλάδα, Βουλγαρία, Ρουμανία, Ουγγαρία και Μολδαβία)⁴³. Ο αγωγός με δυνατότητα αμφίδρομης ροής, θα συνδέει τα δίκτυα φυσικού αερίου Ελλάδας και Βουλγαρίας (Κομοτηνή-Στάρα Ζαγόρα) και σχεδιάζεται για τη μεταφορά φυσικού αερίου από διάφορες πηγές (TAP, τερματικοί σταθμοί LNG Ρεβουθούσας και FSRU Αλεξανδρούπολης). Η Διακυβερνητική Συμφωνία Ελλάδας-Βουλγαρίας υπεγράφη για την κατασκευή του (10 Οκτωβρίου 2019), δ) ο υπό σχεδιασμό θαλάσσιος και χερσαίος αγωγός Ανατολικής Μεσογείου (EastMed), ο οποίος θα συνδέει τις ενεργειακές πηγές της περιοχής του Λεβάντε με την ηπειρωτική Ελλάδα μέσω της Κύπρου και της Κρήτης και διαμέσου της Ιταλίας, θα τροφοδοτεί την υπόλοιπη Ευρώπη. Με μήκος υποθαλάσσιου και χερσαίου αγωγού 1.300 χλμ. και 600 χλμ. αντίστοιχα, υπολογίζεται να έχει δυνατότητα παροχής φυσικού αερίου 10 δις κυβικών μέτρων τον χρόνο και με εκτιμώμενο κόστος κατασκευής 5-7 δις ευρώ. Αναμένεται να ολοκληρωθεί μέχρι το 2025 (εφόσον τελικά προκριθεί η επιλογή ολοκλήρωσης με βάση το αρχικό σχέδιο). Για τον σκοπό αυτόν υπεγράφη στην Αθήνα η συμφωνία για την κατασκευή του από την Ελλάδα, την Κύπρο και το Ισραήλ (2 Ιανουαρίου 2020). Η Ιταλία προσχώρησε αργότερα ως τέταρτο συμβαλλόμενο μέρος⁴⁴. Ο αγωγός EastMed εντάσσεται στον ευρύτερο αμερικανικό σχεδιασμό στην περιοχή με το Υπουργείο Ενέργειας των ΗΠΑ να διαδραματίζει κομβικό ρόλο στην υλοποίησή του. Το μεγαλόπνοο αυτό εγχείρημα έχει θεσμική κατοχύρωση μέσω του νόμου Eastern Mediterranean Security and Energy Partnership Act 2019, υποστηρίζοντας την ανάπτυξη της ενεργειακής ασφάλειας στην Ανατολική Μεσόγειο μέσω της συμφωνίας 3+1 (Ελλάδα, Ισραήλ, Κύπρος + ΗΠΑ). Η Ουάσινγκτον λειτουργεί κατ' ουσίαν ως εγγυήτρια χώρα, αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες για τη θωράκιση της ασφάλειας και της ενεργειακής συνεργασίας προστατεύοντας τη μεταφορά αερίου από τα κοιτάσματα της Ανατολικής Μεσογείου προς την Ευρώπη. Ο στόχος είναι διττός. Πρώτον, συνεχίζει την απρόσκοπτη πρόσβαση στους υποθαλάσσιους φυσικούς πόρους και στις ενεργειακές οδούς. Μάλιστα ο κολοσσός της ExxonMobil συμμετέχει στην εκμετάλλευση του κοιτάσματος της Αφροδίτης στην κυπριακή ΑΟΖ. Δεύτερον, περιορίζει την εξάρτηση της παροχής φυσικού αερίου από τη Ρωσία προς την Ευρώπη μειώνοντας την παρουσία της Μόσχας στην ευρωπαϊκή ήπειρο, σε έναν τομέα που στην παρούσα φάση οι εναλλακτικές είναι περιορισμένες, και αποτελώντας μέρος του ευρύτερου αμερικανορωσικού ανταγωνισμού για τον έλεγχο των οδών μεταφοράς ενέργειας της Ευρασίας. Για τις μεν ΗΠΑ είναι ένα ακόμη μέσο για την ανάσχεση του παραδοσιακού τους αντιπάλου, ενώ για την Ελλάδα αποτελεί ανάχωμα στις επεκτατικές βλέψεις της Τουρκίας με αποτροπή εξωτερικής εξισορρόπησης αποκλείοντάς την από τον ενεργειακό χάρτη. Ο EastMed συνδυαζόμενος με την προώθηση του έργου EuroAsia

⁴³ Ο Κάθετος Διάδρομος θα αποτελεί άθροισμα των υφιστάμενων και των σχεδιαζόμενων ενεργειακών υποδομών φυσικού αερίου. Υλοποιείται για να μεταφέρει φυσικό αέριο από ποικίλες πηγές και συγκεκριμένα από τον τερματικό σταθμό LNG της Ρεβουθούσας, τον υπό σχεδιασμό FSRU της Αλεξανδρούπολης, αλλά και τον αγωγό TAP, και μέσω Βουλγαρίας προς τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης.

⁴⁴ Ο EastMed από την Κύπρο, όπου θα υπάρχει σταθμός συμπίεσης, σχεδιάζεται να καταλήγει στην Κρήτη και από εκεί στην ανατολική Πελοπόννησο. Στη συνέχεια θα διασχίζει την ηπειρωτική χώρα μέχρι τη Θεσπρωτία, όπου θα μεταφέρει το φυσικό αέριο στην Ιταλία. Ο Διασυνδεδετήριος Αγωγός Ελλάδας-Ιταλίας θα αποτελείται από δύο τμήματα: τον υποθαλάσσιο αγωγό IGI Poseidon (μήκους 200 περίπου χλμ., υπό κατασκευή από την εταιρεία IGI Poseidon SA, μια κοινοπραξία μεταξύ της ελληνικής εταιρείας ΔΕΠΑ και της ιταλικής Edison) και το χερσαίο τμήμα IGI (μήκους 600 περίπου χλμ., υπό κατασκευή από τον ΔΕΣΦΑ - Διαχειριστή του Ελληνικού Εθνικού Συστήματος Φυσικού Αερίου και θυγατρική εταιρεία της ΔΕΠΑ).

Interconnector⁴⁵ θα ακυρώσει με την ολοκλήρωσή του τις παράνομες διεκδικήσεις της Άγκυρας σε υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ της Ανατολικής Μεσογείου, καθιστώντας επίσης ανενεργό το τουρκολιβυκό μνημόνιο⁴⁶.

Εκτός από την τριγωνική σχέση 3+1, η Ουάσινγκτον προώθησε το σχήμα πολυμερούς συνεργασίας στο οποίο εντάσσεται ο περιφερειακός οργανισμός Φόρουμ για το Φυσικό Αέριο στην Ανατολική Μεσόγειο (East Med Gas Forum-EMGF)⁴⁷ με τη συμμετοχή Αιγύπτου, Ελλάδας, Κύπρου, Ισραήλ, Ιταλίας, Ιορδανίας και Παλαιστινιακής Αρχής. Με την κύρωση του καταστατικού (22 Σεπτεμβρίου 2020) και με επιπρόσθετη συμφωνία (16 Ιανουαρίου 2021) αναβαθμίστηκε σε διεθνή οργανισμό με έδρα το Κάιρο, ενώ η επίσημη λειτουργία του ξεκίνησε λίγους μήνες αργότερα (1 Μαρτίου 2021). Σκοπός του είναι η δημιουργία περιφερειακής αγοράς φυσικού αερίου, η διασφάλιση του εφοδιασμού, η υποστήριξη των χωρών παραγωγής και των χωρών με αποθέματα φυσικού αερίου στην περιοχή, η μείωση του κόστους των υποδομών και η προσφορά ανταγωνιστικών τιμών. Οι ΗΠΑ, που κινούν τις διεργασίες μέσω της ExxonMobil, συμμετέχουν στον οργανισμό υπό το καθεστώς του παρατηρητή μαζί με τα ΗΑΕ και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ενώ η Γαλλία, που έχει επίσης άμεσο συμφέρον λόγω της συμμετοχής της TOTAL στην κοινοπραξία, θα αποτελεί μέλος της.

Υπάρχει και ένας ακόμη διασυνδεδετήριος αγωγός του οποίου η εξουσιοδότηση από την κυβέρνηση της Βόρειας Μακεδονίας για την υπογραφή Συμφωνίας έγινε σχετικά πρόσφατα με την Ελλάδα (23 Μαρτίου 2021). Πρόκειται για τον αγωγό μεταφοράς φυσικού αερίου Ελλάδας-Βόρειας Μακεδονίας που θα ξεκινά από τη Νέα Μεσημβρία Θεσσαλονίκης και θα καταλήγει στην πόλη Στιπ. Ο ΔΕΣΦΑ θα αναπτύξει και θα λειτουργήσει το ελληνικό τμήμα μήκους 50 χλμ., ενώ το αντίστοιχο τμήμα 110 χλμ. στη Βόρεια Μακεδονία θα το αναλάβει η Κρατική Εταιρεία Αξιοποίησης Ενεργειακών Πόρων της Βόρειας Μακεδονίας. Στόχος του εν λόγω αγωγού είναι η διασφάλιση των απαραίτητων ποσοτήτων φυσικού αερίου για την περιοχή της Κεντρικής και Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Παράλληλα η Ελλάδα, εκτός από τη θέση της ως πύλη εισόδου και διαμετακομιστικού κόμβου, υλοποιεί τον ενεργειακό σχεδιασμό της με στόχο την ανάπτυξη των θαλάσσιων κοιτασμάτων μέσω παραχωρήσεων στην περιοχή του Ιονίου και της Κρήτης. Για τον σκοπό αυτόν έχει παραχωρήσει δικαιώματα στην ExxonMobil σε συνεργασία με την TOTAL και τα ΕΛΠΕ

⁴⁵ Ο Ευρασιατικός Διασυνδεδετήριος Αγωγός είναι μια προτεινόμενη διασύνδεση μεταξύ των δικτύων ηλεκτρικής ενέργειας Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ μέσω της μακρύτερης υποθαλάσσιας ηλεκτρικής τροφοδοσίας στον κόσμο. Το καλώδιο μήκους 287 χλμ. θα συνδέει το Ισραήλ με την Κύπρο. Η Κύπρος θα συνδεθεί με την Ελλάδα διαμέσου της Κρήτης. Από την Κρήτη, ένα καλώδιο θα χρησιμοποιηθεί για τη σύνδεση της Πελοποννήσου με την ηπειρωτική Ελλάδα, παρέχοντας σύνδεση με το πανευρωπαϊκό ηλεκτρικό δίκτυο. Το αμερικανικό Υπουργείο Εξωτερικών διά του εκπρόσωπου του Νεντ Πράις εξέφρασε τη στήριξη στη «σύνδεση των ηλεκτρικών δικτύων διανομής της ηπειρωτικής Ευρώπης με την Κύπρο και το Ισραήλ μέσω του EuroAsia Interconnector. Είναι μια οικονομικά αποδεκτή και ευέλικτη διαδρομή, που μπορεί να χρησιμοποιηθεί όχι μόνο για τον ηλεκτρισμό, αλλά και ως πλατφόρμα εκμετάλλευσης άλλων Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας» (17 Μαρτίου 2021).

⁴⁶ Turkey_11122019_(HC)_MoU_Libya-Delimitation-areas-Mediterranean.pdf (un.org).

⁴⁷ Φόρουμ Φυσικού Αερίου της ανατολικής Μεσογείου («East Mediterranean Gas Forum – EMGF») - (ypen.gov.gr).

(υπογραφή σύμβασης 27 Ιουνίου 2019) για τη διεξαγωγή υπεράκτιων ερευνών σε οικόπεδα δυτικά (20.058,40 τ.χλμ.) και νοτιοδυτικά (19.868,37 τ.χλμ.)⁴⁸ της Κρήτης.

Είχε προηγηθεί (Μάιος 2017) η ανακοίνωση του αποτελέσματος των σεισμικών ερευνών της αμερικανικής γεωφυσικής εταιρείας Spectrum με την ελληνική γεωφυσική εταιρεία ION, όπου έγινε αναφορά για την ύπαρξη τεραστίων υποθαλάσσιων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων μεταξύ Λιβύης και Κρήτης. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα της μελέτης, σε περίπτωση ανακάλυψης κοιτασμάτων πετρελαίου αντί φυσικού αερίου οι πόροι του θα μπορούσαν με πιθανότητα 50% να ξεπεράσουν τα 100 δις βαρέλια που αντιστοιχούν σε μια ακαθάριστη αξία υδρογονανθράκων 600 δις δολαρίων, ικανά να τροφοδοτήσουν ενεργειακά την Ευρώπη για δεκαετίες⁴⁹. Πάντα υπό την αίρεση της επιβεβαίωσης μετά από γεώτρηση, τα κοιτάσματα (εφόσον είναι φυσικού αερίου) θα είναι συγκρίσιμα με εκείνα του πεδίου Ταμάρ στο Ισραήλ και θα είναι μεγαλύτερα από το κοιτάσμα Αφροδίτη στην Κύπρο. Το συγκεκριμένο ενεργειακό έργο, για το οποίο έχει δοθεί αδειοδότηση έρευνας για 8 χρόνια, παρουσιάζει τεχνικές δυσκολίες και η υλοποίησή του εξαρτάται από τη σχέση κόστους-οφέλους στην αγορά (η παραγωγή φυσικού αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο είναι ακριβή συγκριτικά με άλλες περιοχές). Τα κοιτάσματα στην Κρήτη έχουν ιδιαίτερη γεωοικονομική διάσταση αφού βρίσκονται σε μέρος των θαλάσσιων περιοχών που η Τουρκία διεκδικεί κατά παράβαση του διεθνούς δικαίου με την ανακήρυξη της ΑΟΖ με τη Λιβύη. Η Τουρκία ενδιαφέρεται σφόδρα για τους υδρογονάνθρακες της Ανατολικής Μεσογείου, προκειμένου να μειώσει τόσο την εξάρτησή της από τη Ρωσία και το Ιράν, όσο και τις τιμές εισαγωγής καθώς και να αναβαθμιστεί γεωπολιτικά.

Η βιωσιμότητα αμφοτέρων του EastMed ως διαμετακομιστικού κόμβου για την Ελλάδα και των κοιτασμάτων της Κρήτης ως πεδίου παραγωγής ενέργειας συνιστούν μια πολύπλοκη εξίσωση (χαμηλές τιμές παγκοσμίως, μεγάλα βάθη, μη οριοθετημένες περιοχές με την Τουρκία), η οποία θα καθορίσει τη μελλοντική τους εκμετάλλευση.

Η υπεράκτια πλωτή μονάδα παραλαβής, αποθήκευσης και αεριοποίησης υγροποιημένου φυσικού αερίου στην Αλεξανδρούπολη αποτελεί έναν ακόμη περιφερειακό ενεργειακό κόμβο η υλοποίηση του οποίου αναμένεται στα τέλη του 2022. Λειτουργώντας ως τέταρτη πύλη εισαγωγής φυσικού αερίου στην Ελλάδα θα έχει αποθηκευτική ικανότητα έως 170.000 κυβικά μέτρα με μόνιμη εγκατάσταση αγκυροβολημένη 17,6 χλμ. νοτιοδυτικά του λιμανιού της Αλεξανδρούπολης. Η πλωτή δεξαμενή θα τροφοδοτείται από φυσικό αέριο, που μεταφέρεται από δεξαμενόπλοια, ενώ προγραμματίζεται να συνδέεται (μέσω υποθαλάσσιου αγωγού) και με άλλα συστήματα μεταφοράς φυσικού αερίου και συγκεκριμένα με τον Διαδριατικό Αγωγό Φυσικού Αερίου και τον Ελληνοβουλγαρικό Αγωγό Φυσικού Αερίου⁵⁰. Ήδη έμποροι φυσικού αερίου από χώρες της περιοχής (Ελλάδα, Σερβία, Βουλγαρία και Ρουμανία) έχουν υπογράψει μακροχρόνια συμβόλαια με τον φορέα υλοποίησης του FSRU για την απορρόφηση σημαντικών ποσοτήτων υγροποιημένου φυσικού αερίου. Η πλωτή μονάδα, με δυνατότητα παροχής

⁴⁸ Οι συμβάσεις κυρώθηκαν από τη Βουλή των Ελλήνων στις 30 Οκτωβρίου 2019 (Νόμος 4631/10-4628 – ΦΕΚ 156/Α/10-10-2019), <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/c8827c35-4399-4fbb-8ea6-aebdc768f4f7/11086518.pdf>.

⁴⁹ Τις πρώτες σεισμικές καταγραφές είχε πραγματοποιήσει η νορβηγική εταιρία PGS στην ευρύτερη περιοχή το 2015, όπου εντοπίστηκε ανάλογη γεωλογική δομή με βάση το μοντέλο που χρησιμοποιήθηκε για τον εντοπισμό του θαλάσσιου κοιτάσματος αερίου στην Αίγυπτο.

⁵⁰ https://www.icgb.eu/about/igb_project.

φυσικού αερίου που θα ξεπερνά τα 5,5 δις κυβικά μέτρα ετησίως, θα αποτελεί πύλη εισόδου για τις αγορές της Νοτιοανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης έχοντας χαρακτηριστεί ως ευρωπαϊκό έργο κοινού ενδιαφέροντος. Στρατηγικός στόχος είναι η επίτευξη της ενεργειακής ανεξαρτητοποίησης της Ευρώπης από τη Ρωσία, αποδυναμώνοντας την επιρροή της τελευταίας. Με την επιλογή αυτή εξοβελίζεται η Μόσχα, η οποία παλαιότερα είχε στοχοθετήσει την παρουσία της στο Αιγαίο μέσω του αγωγού Μπουργκάς - Αλεξανδρούπολης.

Ο πλωτός σταθμός κατασκευάζεται από την ελληνική εταιρεία Gastrade αποτελώντας επενδυτικό σχέδιο αμερικανικών συμφερόντων. Το λιμάνι της Αλεξανδρούπολης καθίσταται λειτουργικό με την οικονομική στήριξη της Black Summit και του International Development Finance Corporation (DFC), προκειμένου να υποδεχτεί πλοία που θα μεταφέρουν το σχιστολιθικό αέριο από τα αμερικανικά λιμάνια. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα το 2020 εισήγαγε από τις ΗΠΑ 2.651.903 κυβικά μέτρα φυσικού αερίου, καλύπτοντας τις ανάγκες της κατά το ήμισυ, ποσότητα τετραπλάσια σε σχέση με το 2019.

Οι αμερικανικές ενεργειακές επενδύσεις στην Ελλάδα επεκτείνονται και στις ανανεώσιμες πηγές. Η εισηγμένη στο αμερικανικό χρηματιστήριο Quantum Energy, με έδρα το Τέξας, έχει προγραμματίσει την ανάπτυξη αιολικών πάρκων συνολικής ισχύος 400 MW. Μεταξύ των έργων συμπεριλαμβάνεται και το μεγαλύτερο σε μέγεθος αιολικό πάρκο που θα κατασκευαστεί στη Μακεδονία. Το σύνολο της επένδυσης θα φτάσει τα 35 εκατομμύρια ευρώ. Η Ameresco είναι μια άλλη ενεργειακή εταιρεία εισηγμένη στο χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης που ανήκει στον ελληνικής καταγωγής Τζορτζ Σακελλάρη. Έχει δρομολογηθεί συνεργασία με τη ΔΕΗ Ανανεώσιμες, προκειμένου να αναπτύξουν αιολικά πάρκα ισχύος 200 MW. Η General Electric, με μακρά παρουσία στην Ελλάδα, δραστηριοποιήθηκε πρόσφατα και στην ενέργεια με την ολοκλήρωση του αιολικού πάρκου 16MW στην Εύβοια. Επίσης τα αμερικανικά κεφάλαια BlackRock, CVC Capital Partners, Kohlberg Kravis Roberts και Oak Hill Advisors έχουν εκδηλώσει ενδιαφέρον για την απόκτηση του 49% του ΔΕΔΔΗΕ, μάλιστα εντός του καλοκαιριού θα γίνει η ανάδειξη του προτιμητέου επενδυτή.

Η αναβαθμισμένη θέση της Ελλάδας στην ενεργειακή ασφάλεια και συνεργασία ενισχύεται με την παρουσία και τις δηλώσεις υψηλόβαθμων Αμερικανών αξιωματούχων.

Ο Νταν Μπρουλέτ, υπουργός Ενέργειας των ΗΠΑ, κατά τη διάρκεια της συνάντησής του με τον Έλληνα ομόλογό του στην Αθήνα (17 Δεκεμβρίου 2020), μεταξύ άλλων, κάλεσε τις αμερικανικές εταιρείες να επενδύσουν στον ελληνικό ενεργειακό τομέα. Είχε προηγηθεί η περιοδεία του Φράνσις Φάνον, υφυπουργού Εξωτερικών των ΗΠΑ, αρμόδιο για τα ενεργειακά θέματα σε Κομοτηνή και Καβάλα (29 Σεπτεμβρίου 2020). Συνοδευόμενος από τον Κώστα Φραγκογιάννη, υφυπουργό Εξωτερικών για την Οικονομική Διπλωματία και την Εξωστρέφεια, επισκέφθηκε το εργοτάξιο του Αγωγού Φυσικού Αερίου Ελλάδας - Βουλγαρίας (IGB) και τις εγκαταστάσεις της ENERGAN, η οποία θα κατασκευάσει υπόγεια αποθήκη φυσικού αερίου δυναμικότητας έως και 1 δις κυβικών μέτρων⁵¹. Μια μέρα νωρίτερα στη Θεσσαλονίκη, σε συνάντηση που διοργάνωσε η αμερικανική πρεσβεία στα γραφεία του Συνδέσμου Βιομηχανιών Ελλάδας (ΣΕΒ), στην οποία παραβρίσκονταν υψηλοί καλεσμένοι για τα ενεργειακά, ο Μάικ Πομπέο, Αμερικανός υπουργός Εξωτερικών, υπογράμμισε τη στήριξη των ΗΠΑ στα μεγάλα διακρατικά έργα που καθιστούν την Ελλάδα ενεργειακό κόμβο στη Νοτιοανατολική Ευρώπη.

⁵¹ <https://www.mfa.gr/epikairota/diloseis-omilies/periodeia-uphupourgou-exoterikon-kosta-phragkogianne-me-ton-uphupourgo-exoterikon-ton-epa-armodio-gia-energeiaka-themata-francis-fannon-se-komotene-kai-kabala-29092020.html>.

Η υλοποίηση του σχεδιασμού των ΗΠΑ στον τομέα της ενεργειακής ασφάλειας στο γεωπολιτικό σύμπλεγμα Ανατολικής Μεσογείου και Μέσης Ανατολής ανέδειξε την Ελλάδα σε νέο παίκτη, ενισχύοντας ταυτόχρονα τη στρατηγική συνεργασία των δύο χωρών. Η σύζευξη αυτή διαδραματίζει ουσιαστικό ρόλο στην ολοκλήρωση των ενεργειακών έργων.

ΛΙΜΑΝΙΑ

Η στρατηγική σχέση στην άμυνα και στην ενέργεια είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τη δημιουργία κατάλληλων υποδομών. Τα λιμάνια είναι πρωταρχικής σημασίας για τον σκοπό αυτόν και ιεραρχούνται ως τρίτος τομέας στις προτεραιότητες της αμερικανικής πολιτικής αναφορικά με τις επενδύσεις στην Ελλάδα. Οι σύγχρονες λιμενικές εγκαταστάσεις αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι για την πραγμάτωση του σχεδιασμού στους δύο τομείς που ήδη αναλύθηκαν.

Το λιμάνι της Αλεξανδρούπολης είναι το σημείο αναφοράς λόγω της γεωγραφικής του θέσης. Πέραν του ότι μπορεί να επιτηρήσει την είσοδο και την έξοδο των πλοίων στα τουρκικά στενά, συνδέεται άμεσα με την Εγνατία οδό και με τον σιδηροδρομικό άξονα προς Θεσσαλονίκη, αλλά και προς τα τουρκικά και βουλγαρικά σύνορα. Οι νέες οδικές και σιδηροδρομικές οδοί συνδέουν την Αλεξανδρούπολη με τα λιμάνια της Μαύρης Θάλασσας (Βάρνα και Μπουργκάς), με τη Βουλγαρία να αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους συμμάχους των ΗΠΑ στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Με την Αλεξανδρούπολη σε απόσταση μόλις 44 χλμ. από τα τουρκικά σύνορα, η γεωγραφική της εγγύτητα της δίνει συγκριτικό πλεονέκτημα εφόσον οι σχέσεις Άγκυρας - Ουάσινγκτον βρίσκονται στο ναδίρ, λόγω της επιλογής της πρώτης να συστρατευθεί με Ρωσία και Κίνα, ώστε να αναδειχθεί σε ευρασιατική περιφερειακή δύναμη ερχόμενη σε μετωπική σύγκρουση συμφερόντων με τις ΗΠΑ.

Η Αλεξανδρούπολη προστίθεται ως νέο λιμάνι για τον μεσογειακό στόλο του Αμερικανικού Πολεμικού Ναυτικού: ναυτική βάση και κόμβος για επιχειρήσεις στα Βαλκάνια και την Ανατολική Μεσόγειο. Οι καλές συγκοινωνιακές συνδέσεις προέκριναν καθοριστικά την επιλογή αυτή, αφού προσφέρει δυνατότητα εξυπηρέτησης συνδυασμένων μεταφορών με τέσσερα μέσα: θαλάσσιων, οδικών, σιδηροδρομικών και εναέριων. Ο αμερικανικός στρατός στην Ευρώπη έχει ήδη επενδύσει 2,3 εκατομμύρια δολάρια για τη μετακίνηση της βυθισμένης βυθοκόρου «Όλγα» από το λιμάνι⁵². Η ελληνική πλευρά έχει προχωρήσει στην επέκταση του λιμανιού τα τελευταία χρόνια με νέες προβλήτες, δεξαμενές και πύργους, ώστε μεγάλα φορτηγά πλοία να μπορούν να ελλιμενίζονται.

Η αμερικανική ναυτική και αεροπορική βάση αναδεικνύει το ρόλο της Αλεξανδρούπολης στην πολιτική του ΝΑΤΟ και των ΗΠΑ στην περιοχή. Πέρα από τη στρατιωτική σημασία, το λιμάνι θα αποτελεί ενεργειακό κόμβο λόγω του σταθμού διακίνησης υγροποιημένου φυσικού αερίου, της γειτνίασής του με τον Διαδριατικό Αγωγό Φυσικού Αερίου (TAP), την όδευση του κάθετου συνδετήριου αγωγού Ελλάδας - Βουλγαρίας (IGB), ενώ υπάρχει προοπτική μεταφοράς φυσικού αερίου στη Σερβία.

Το λιμάνι της Αλεξανδρούπολης βρίσκεται σε διαδικασία ιδιωτικοποίησης μέσω του ΤΑΙΠΕΔ για την πώληση του 67% του Οργανισμού Λιμένος Αλεξανδρούπολης (ΟΛΑ), με το αμερικανικό

⁵² George N. Tzogopoulos, "The Greek-American partnership: What next?", Hellenic Foundation for European and Foreign Policy, Ιανουάριος 2020, Policy Brief, No. 60/2020.

ενδιαφέρον να εκδηλώνεται μέσω δύο επενδυτικών σχημάτων τα οποία έχουν περάσει στο δεύτερο στάδιο του διαγωνισμού:

- 1) Quintana Infrastructure & Development: ιδιωτική εταιρεία επενδύσεων και διαχείρισης εταιρειών με έδρα το Τέξας, που επικεντρώνεται στους τομείς των ενεργειακών υποδομών, υποδομών δεδομένων και τεχνολογίας, βιομηχανικής αγοράς και διαχείρισης πόρων, συμπεριλαμβανομένων θαλάσσιων λιμένων και τερματικών, καθώς και μεταφοράς και επεξεργασίας φυσικών πόρων.
- 2) Κοινοπραξία International Port Investments: απαρτίζεται από τις εταιρείες Black Summit Financial Group, Euroports, EFA Group και ΓΕΚ ΤΕΡΝΑ. Η Black Summit Financial Group είναι αμερικανική επενδυτική εταιρεία που παρέχει ανεξάρτητες χρηματοοικονομικές και συμβουλευτικές υπηρεσίες καθώς και υπηρεσίες διαχείρισης περιουσιακών στοιχείων, με επίκεντρο τη διατήρηση και την ανάπτυξη της περιουσίας των πελατών της με βάση το προφίλ κινδύνου και τους επενδυτικούς τους στόχους, μέσα από κατάλληλες επενδυτικές στρατηγικές.

Καθίσταται ζωτικής σημασίας για τις ΗΠΑ λόγω της χρήσης μέρους των υποδομών του λιμένα από τις αμερικανικές Ένοπλες Δυνάμεις στο πλαίσιο της Συμφωνίας Αμοιβαίας Αμυντικής Συνεργασίας και της εισαγωγής αμερικανικού φυσικού αερίου, το οποίο θα τροφοδοτεί την Ευρώπη. Η Ελλάδα αποτελεί εισαγωγέα φυσικού αερίου από τις ΗΠΑ από το 2019 με την επέκταση του τερματικού σταθμού της Ρεβυθούσας και την εξαγορά της Δημόσιας Επιχείρησης Φυσικού Αερίου (ΔΕΦΑ) από τη Μυτιληναίος Group. Η Αλεξανδρούπολη επιστεγάζει τη γεωστρατηγική και γεωοικονομική σύζευξη των δύο χωρών. Η Ελλάδα αναβαθμίζεται αμυντικά και ενεργειακά με τον νέο ρόλο που αποκτά η Θράκη. Οι ΗΠΑ επεκτείνουν την επιρροή τους στη Νοτιοανατολική Ευρώπη και κλείνουν διόδους διείσδυσης της Ρωσίας αλλά και της Κίνας στην περιοχή.

Ανάλογο ενδιαφέρον έχει εκδηλωθεί και για την Καβάλα. Η Υπόγεια Αποθήκη Φυσικού Αερίου (UGS) αποτελεί νέο έργο που θα αντικαταστήσει το σχεδόν εξαντλημένο κοίτασμα φυσικού αερίου «Νότια Καβάλα» (Πρίνος, Βόρειος Πρίνος και Έψιλον). Η λειτουργία της συγκεκριμένης υποδομής θα αποτελεί έναν ακόμη ενεργειακό κόμβο στην Ελλάδα. Η διαχείριση του κοιτάσματος στον κόλπο της Καβάλας γίνεται από την Energean Oil and Gas, μεγαλύτερος μέτοχος της οποίας είναι το αμερικανικό επενδυτικό κεφάλαιο Third Point LLC. Σύμφωνα με τον προκαταρκτικό σχεδιασμό του έργου, η χωρητικότητα της υπόγειας αποθήκης εκτιμάται περίπου στο 1 δις κυβικά μέτρα, η οποία θα ενισχύει την ενεργειακή ασφάλεια σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Η ολοκλήρωση του έργου σε συνδυασμό με τον τερματικό σταθμό στη Ρεβυθούσα και τον FSRU στην Αλεξανδρούπολη μετατρέπουν την Ελλάδα σε κέντρο φυσικού αερίου. Υπάρχουν τρεις ενδιαφερόμενοι για τη λειτουργία του: η China Machinery Engineering Co. Ltd. (CMEC) - Maison Group, Energean Oil and Gas, η Ενεργειακή Αιγαίου Ανώνυμη Εταιρεία Έρευνας και Παραγωγής Υδρογονανθράκων και η ΔΕΣΦΑ - ΓΕΚ ΤΕΡΝΑ.

Επιπλέον για το λιμάνι «Φίλιππος Β'» στην Καβάλα, το οποίο είναι κι αυτό προς ιδιωτικοποίηση μέσω ΤΑΙΠΕΔ, έχουν εκδηλώσει επενδυτικό ενδιαφέρον η Black Summit Financial Group που συμμετέχει στο ίδιο κοινοπρακτικό σχήμα με αυτό της Αλεξανδρούπολης, καθώς και η τεξανή Quintana Infrastructure and Development.

Η σπουδαιότητα που έχουν για τις ΗΠΑ η Καβάλα και η Αλεξανδρούπολη αποδεικνύεται από τις επισκέψεις Αμερικανών αξιωματούχων μεταξύ του 2018 και του 2020. Συγκεκριμένα, την

Καβάλα επισκέφθηκε ο Μαρκ Μενέζες, υφυπουργός Ενέργειας των ΗΠΑ (10 Σεπτεμβρίου 2018) και ο Φράνσις Φάνον, υφυπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ (29 Οκτωβρίου 2020). Στην Αλεξανδρούπολη είχαν παρουσία η γενική πρόξενος των ΗΠΑ στη Θεσσαλονίκη Ελίζαμπεθ Λι και ο Ντέιβιντ Μπέργκερ, επιτετραμμένος στην πρεσβεία των ΗΠΑ στην Αθήνα (19 Οκτωβρίου 2020), ενώ με αφορμή τον εορτασμό των 150 χρόνων από τη λειτουργία του λιμανιού παραβρέθηκε ο Τζέφρι Πάιατ, Αμερικανός πρέσβης στην Ελλάδα (23 Ιουλίου 2020). Τα δύο λιμάνια αποτελούν θεματικές στην ατζέντα του Στρατηγικού Διαλόγου Ελλάδας - ΗΠΑ, μέσω της οποίας παρακολουθούνται οι εξελίξεις⁵³.

Επιπλέον η Quintana Infrastructure and Development συμμετέχει στον διαγωνισμό για την πώληση του 67% του Οργανισμού Λιμένος Ηγουμενίτσας (ΟΛΗΓ), για τον οποίο έχει εκδηλωθεί ενδιαφέρον συνολικά από εννέα ομίλους. Από την Ηγουμενίτσα περνάει όλη η επιβατική κίνηση της Αδριατικής, αποτελώντας αναγνωρισμένο κόμβο του Θαλάσσιου Διαδρόμου της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Η ιδιωτικοποίηση των λιμανιών Βόλου και Ηρακλείου είναι επίσης υπό εξέταση από τα αμερικανικά επενδυτικά σχήματα.

Τέλος, για τη στρατιωτική βάση της Σούδας, όπου βρίσκεται το μεγαλύτερο βαθέων υδάτων λιμάνι στη Μεσόγειο και το μοναδικό μεταξύ του Νόρφολκ και του Ινδικού Ωκεανού, έχουν εγκριθεί επενδύσεις 47,8 εκατομμυρίων δολαρίων. Η προς υλοποίηση προκυμαία θα επιτρέψει τον ελλιμενισμό πλοίου που μεταφέρει πυρηνικά όπλα, δίνοντας το πλεονέκτημα της ασφάλειας σε ναυτικές προσεγγίσεις ενώ μπορεί να εξελιχθεί σε ενδιάμεσο ανεφοδιαστικό σταθμό πολεμικών συμμαχικών πλοίων, καθώς και σε ναυπηγοεπισκευαστική ζώνη του NATO.

ΝΑΥΠΗΓΕΙΑ

Η ελληνική ναυπηγική βιομηχανία αποτελεί τον πρώτο τομέα στον οποίο τα αποτελέσματα των επενδύσεων των ΗΠΑ είναι ορατά.

Η αρχική συνέργεια έγινε με το Νεώριο της Σύρου, το οποίο βρισκόταν σε παρακμή έως το 2018, όταν επαναλειτούργησε η ONEX A.E. του Πάνου Ξενοκώστα με αμερικανικά κεφάλαια. Η παρουσία του Τζέφρι Πάιατ, Αμερικανού πρέσβη στην Αθήνα, στα επίσημα εγκαίνια (4 Δεκεμβρίου 2019) σηματοδότησε την ανανέωση της ελληνοαμερικανικής οικονομικής συνεργασίας. Στην ομιλία του ο Τζέφρι Πάιατ υπογράμμισε ότι τα ναυπηγεία είναι πλέον σε ανταγωνιστική θέση να διεκδικήσουν ναυπηγοεπισκευαστικά έργα από το αμερικανικό πολεμικό ναυτικό. Τα ναυπηγεία ONEX λειτουργούν κερδοφόρα για τρίτη συνεχόμενη χρονιά με συνολικές επενδύσεις 28 εκατομμυρίων ευρώ έως το 2020, ενώ για το 2021 προβλέπεται η δαπάνη επιπλέον 35 εκατομμυρίων ευρώ με στόχο την αναβάθμιση, συντήρηση και ανακατασκευή υπαρχουσών υποδομών. Εκτός από την υποδομή για τα ποντοπόρα πλοία, τα ναυπηγεία έχουν τη δυνατότητα επισκευής και κατασκευής όλων των ναυτικών πλατφορμών του NATO καλύπτοντας τις ανάγκες του στόλου του Ελληνικού Ναυτικού, των ΗΠΑ και των συμμαχικών δυνάμεων που βρίσκονται στην Ανατολική Μεσόγειο. Συγκεκριμένα, το Νεώριο της Σύρου έχει την ικανότητα ναυπήγησης στρατιωτικών προτύπων, δίνοντας τη δυνατότητα ελλιμενισμού αντιτορπιλικών, πυραυλάκων, καταδρομικών, φρεγατών, περιπολικών, υποβρυχίων, ναρκαλιευτικών και ταχύπλων σκαφών. Σε αυτό το πλαίσιο έχει πιστοποιηθεί για τη διενέργεια επισκευών σε πολεμικά σκάφη του βου Αμερικανικού Στόλου.

⁵³ Ο Στρατηγικός Διάλογος που έχει καθιερωθεί ανάμεσα στις δύο χώρες αναλύεται παρακάτω σε ξεχωριστό κεφάλαιο.

Τα Ναυπηγεία Ελευσίνας ήταν στην ίδια μη βιώσιμη κατάσταση με αυτό της Σύρου (πριν την εξαγορά του) και υπολειπορούσαν. Πλέον είναι σε διαδικασία εξυγίανσης με την ONEX να έχει αποκτήσει το 52,93% της ιδιοκτησίας από τον όμιλο Νίκου Ταβουλάρη, που ήλεγχε τη μητρική των ναυπηγείων Νεώριων Α.Ε. Ο επενδυτικός όμιλος επιδιώκει την εφαρμογή του ίδιου επιτυχημένου μοντέλου με αυτό της Σύρου. Η ολοκλήρωση της αλλαγής του ιδιοκτησιακού καθεστώτος περνάει από την απόφαση αναφορικά με την εφαρμογή του άρθρου 106β του Πτωχευτικού Κώδικα. Η ONEX αναμένεται να επενδύσει περισσότερα από 500 εκατομμύρια ευρώ σε βάθος εικοσιπενταετίας για τη διάσωση και ανάπτυξη των Ναυπηγείων Ελευσίνας. Τα 300 εκατομμύρια ευρώ αφορούν την εξυπηρέτηση χρεών και τα 200 εκατομμύρια ευρώ τις αναγκαίες επενδύσεις εκσυγχρονισμού. Στα συγκεκριμένα ναυπηγεία έχουν κατασκευαστεί πλοία του ελληνικού στόλου, το «ΠΓΕ Προμηθεύς» και 7 σύγχρονες πυραυλάκατοι. Οι ΗΠΑ δείχνοντας ενδιαφέρον να αποκτήσουν τον έλεγχο των ναυπηγείων παρακολουθούν στενά τις εξελίξεις. Η επίσκεψη των υψηλόβαθμων κρατικών αξιωματούχων Άνταμ Μπόιλερ, διευθύνοντα συμβούλου του International Development Finance Corporation, της Κίμπερλι Ριντ, προέδρου της αμερικανικής τράπεζας εισαγωγών-εξαγωγών, της Μπόνι Γκλιγκ, υποδιευθύντριας της αμερικανικής υπηρεσίας διεθνούς ανάπτυξης, και του Μάθιου Ζάις, αναπληρωτή υπουργού Ενέργειας των ΗΠΑ, στις εγκαταστάσεις των ναυπηγείων (21 Σεπτεμβρίου 2020) συνοδεύει του Τζέφρι Πάιατ, Αμερικανού πρέσβη στην Αθήνα, και των Άδωνη Γεωργιάδη, υπουργού Ανάπτυξης και Επενδύσεων, και Νίκου Παπαθανάση, υφυπουργού Ανάπτυξης και Επενδύσεων, συμβολίζει τη δέσμευση των ΗΠΑ για την ανασύσταση του ναυπηγοεπισκευαστικού κλάδου στην Ελλάδα.

Τέλος, τα Ναυπηγεία Σκαρμαγκά, που αποτελούν το μεγαλύτερο ναυπηγείο της χώρας αλλά και ολόκληρης της Ανατολικής Μεσογείου, από το 2018 τελούν υπό εξυγίανση και βρίσκονται σε καθεστώς ειδικής διαχείρισης μέχρι να περάσουν σε νέο ιδιοκτησιακό καθεστώς. Ο διαγωνισμός που έγινε για το στρατιωτικό κομμάτι (11 Δεκεμβρίου 2020) κρίθηκε άγονος, αφού οι προσφορές από την Pyletech Shipyards και την ONEX ήταν 15,1 εκατομμύρια ευρώ και 1 εκατομμύριο ευρώ αντίστοιχα, πολύ κατώτερες δηλαδή από το αναμενόμενο. Η προσφορά της τελευταίας ήταν μη ανταγωνιστική και συμβολικού χαρακτήρα, ώστε να έχει τη δυνατότητα παρακολούθησης και επέμβασης στη διαδικασία. Σε αντίθεση με τα δύο άλλα ναυπηγεία, στα Ελληνικά Ναυπηγεία Α.Ε. η κατάσταση είναι ιδιαίτερα πολύπλοκη. Στο δεύτερο διαγωνισμό (7 Ιουλίου 2021), που προκηρύχθηκε από την Εταιρεία Ακινήτων του Δημοσίου, πλειοδότησε η Miling Enterprises συμφερόντων του εφοπλιστή Γιώργου Προκοπίου προσφέροντας συνολικό τίμημα 62,5 εκατομμυρίων ευρώ, χωρίς τη συμμετοχή του αμερικανικού παράγοντα αυτή τη φορά. Η μεταβίβαση αναμένεται να ολοκληρωθεί ως το τέλος του έτους οπότε και θα έχουν επιλυθεί εκκρεμότητες και οφειλές προηγούμενων ιδιοκτησιών που διασφαλίζουν την βιωσιμότητα του επιχειρηματικού πλάνου.

Οι αμερικανικών συμφερόντων επενδύσεις στα ναυπηγεία έχουν διττό στόχο. Πρώτος στόχος είναι η αντιστάθμιση της σημαντικής παρουσίας της Κίνας, η οποία μετά την αγορά του Οργανισμού Λιμένος Πειραιώς (ΟΛΠ) επιθυμεί να επεκταθεί περαιτέρω στον ναυπηγοεπισκευαστικό κλάδο⁵⁴. Το ενδιαφέρον αποτυπώθηκε στα μέσα της προηγούμενης δεκαετίας για το Νεώριο της Σύρου και τα Ναυπηγεία Ελευσίνας. Μάλιστα, ο Τζόου Σιάο Λί, πρέσβης της Κίνας, επισκέφθηκε τα τελευταία συνοδευόμενος από τον πρόεδρο του κινεζικού

⁵⁴ Η Ναυπηγοεπισκευαστική Ζώνη Περάματος βρίσκεται στην ιδιοκτησία του ΟΛΠ/COSCO. Έχοντας επενδύσει στη βελτίωση των υποδομών της σε δύο φάσεις συνέβαλε σημαντικά στην αύξηση των δεξαμενιζόμενων πλοίων στο λιμάνι του Πειραιά (από 69 το 2016 σε 121 το 2020).

ναυπηγικού ομίλου Φουτζιέν Τζάο Τσίν (21 Αυγούστου 2014). Η COSCO κατέχει το 51% του ΟΛΠ, ενώ εκκρεμεί η μεταβίβαση ποσοστού 16% υπό την προϋπόθεση της ολοκλήρωσης ενός κύκλου σημαντικών επενδύσεων⁵⁵. Η ελληνική κυβέρνηση σταθμίζει εάν θα πρέπει σε αυτή τη φάση να αναβαθμίσει ακόμα περισσότερο την παρουσία της Κίνας σε ένα τόσο καίριο στρατηγικό σημείο. Σύμφωνα με σχετική γνωμοδότηση της Ρυθμιστικής Αρχής Λιμένων, η COSCO δεν μπορεί να αποκτήσει ναυπηγείο. Οι ΗΠΑ επιθυμούν να βάλουν φραγμό στην αναβάθμιση της κινεζικής παρουσίας. Ο ανταγωνισμός ΗΠΑ - Κίνας στην Ελλάδα είναι εμφανής, με την Ουάσινγκτον να πιέζει την Ελλάδα για τη μη περαιτέρω επέκταση των οικονομικών σχέσεων με την ασιατική δύναμη⁵⁶. Από την άλλη για το Πεκίνο η Ελλάδα αποτελεί ένα μέσο προκειμένου να αποκτήσει ακόμη μεγαλύτερη παρουσία στην Ευρώπη.

Δεύτερος στόχος της αμερικανικής ηγεμονίας στον εν λόγω κλάδο είναι η ενίσχυση της παρουσίας στο ελληνικό πολεμικό ναυτικό, το οποίο μέχρι στιγμής διαθέτει εγχώρια κατασκευής και ευρωπαϊκής σχεδίασης πλοία με κύριους προμηθευτές τη Γερμανία, τη Γαλλία και την Ολλανδία. Τα αμερικανικής προέλευσης πλοία αντιστοιχούν μόλις στο 4% του πολεμικού στόλου.

International Development Finance Corporation

Το παρεμβατικό οικονομικό εργαλείο για την εξυπηρέτηση του αμερικανικού σχεδιασμού στην περιοχή είναι η Διεθνής Επιχείρηση Οικονομικής Ανάπτυξης (International Development Finance Corporation-DFC). Πρόκειται για τη διεθνή επενδυτική τράπεζα των ΗΠΑ, που είναι ο κρατικός βραχίονας για σοβαρές επενδύσεις με γεωπολιτικό χαρακτήρα. Ιδρύθηκε το 2019 με στόχο τις αναπτυσσόμενες αγορές της Ασίας, της Λατινικής Αμερικής και της Αφρικής, όπου η Κίνα έχει διευρύνει σημαντικά την επιρροή της τα τελευταία χρόνια. Η DFC εστιάζει στην παγκόσμια ανάπτυξη, στην ενίσχυση της εξωτερικής πολιτικής αλλά και στην παραγωγή κερδών για τους Αμερικανούς φορολογουμένους. Βάσει του καταστατικού της η τράπεζα μπορούσε να επενδύσει μόνο σε αναπτυσσόμενες χώρες. Λόγω του ότι η Ελλάδα ως αναπτυσσόμενη χώρα ήταν εκτός των δυνατοτήτων της, χρειάστηκε να γίνει τροποποίηση του καταστατικού από τη Γερουσία. Ο Έλληνας πρωθυπουργός Κυριάκος Μητσοτάκης είχε θέσει το θέμα επί τάπητος στη συνάντησή του με τον πρόεδρο των ΗΠΑ Ντόναλντ Τραμπ στην Ουάσινγκτον (7 Ιανουαρίου 2020).

Την άνοιξη του ίδιου έτους η αμερικανική πρεσβεία στην Αθήνα κατάρτισε τη λίστα των έργων που θα μπορούσαν να χρηματοδοτηθούν και αφορούν τους τομείς των κρίσιμων υποδομών και της ενέργειας. Τα έργα πρώτης γραμμής είναι τα Ναυπηγεία Ελευσίνας, η ιδιωτικοποίηση του λιμανιού της Αλεξανδρούπολης, ο σταθμός υδροποιημένου φυσικού αερίου στο ίδιο λιμάνι, ο υπόγειος αποθηκευτικός χώρος φυσικού αερίου και το λιμάνι της Καβάλας, καθώς και η ιδιωτικοποίηση της Εγνατίας οδού. Στη λίστα περιλαμβάνονται και πολλές άλλες επενδύσεις με μικρότερο όμως βαθμό ωριμότητας. Πρόκειται για εμβληματικές επενδύσεις που θα έχουν θετική επίπτωση τόσο στην εθνική οικονομία όσο και στη γεωπολιτική θέση της Ελλάδας. Η

⁵⁵ Οι υποχρεωτικές επενδύσεις ύψους 292 εκατομμυρίων ευρώ που έχουν υλοποιηθεί μέχρι σήμερα, κυμαίνονται μόλις στο 30% του πενταετούς προγράμματος σύμφωνα με τη σύμβαση παραχώρησης του λιμένα.

⁵⁶ Ο πρωθυπουργός Κυριάκος Μητσοτάκης στο ξεκίνημα της διακυβέρνησής του φάνηκε να έχει αποδεχτεί την άνευ όρων διμερή οικονομική συνεργασία. Σταδιακά άλλαξε τακτική λαμβάνοντας υπόψη και τις προειδοποιήσεις των αμερικανών αξιωματούχων για στρατηγικές και στρατιωτικές στοχεύσεις πίσω από τις ελκυστικές οικονομικές προτάσεις της Κίνας.

συμμετοχή των Άντονι Μπλίνγκεν, υπουργού Εξωτερικών, και Τζάνετ Γέλεν, υπουργού Οικονομικών, φανερώνει την πολιτική εργαλειοποίηση της DFC για την επίτευξη των αμερικανικών στρατηγικών στόχων. Όπως χαρακτηριστικά δήλωσε ο Τζέφρι Πάιατ, Αμερικανός πρέσβης στην Ελλάδα, «η DFC δημιουργήθηκε από το Κογκρέσο για να δώσει στην κυβέρνηση των ΗΠΑ ένα εργαλείο απέναντι στους μεγαλύτερους ανταγωνιστές μας και ιδίως για να δημιουργήσει μια εναλλακτική λύση στη διπλωματία του βιβλίου επιταγών, με την οποία η Κίνα και άλλοι έχουν εμπλακεί με μηχανισμούς όπως το έργο Belt and Road»⁵⁷.

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ

Ισχυρές συνέργειες μεταξύ των δύο κρατών έχουν δημιουργηθεί και στον τεχνολογικό τομέα. Πρόκειται για εξελίξεις που δρομολογήθηκαν με αφετηρία το 2018. Εκείνη τη χρονιά οι ΗΠΑ υπήρξαν η τιμώμενη χώρα στη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης (ΔΕΘ). Οι ταχύτατες διεργασίες που ακολούθησαν οδήγησαν στην υπογραφή της επιστημονικής και τεχνολογικής συμφωνίας στη Θεσσαλονίκη (28 Σεπτεμβρίου 2020) από τον Άδωνη Γεωργιάδη, υπουργό Ανάπτυξης και Επενδύσεων της Ελλάδας, και τον Μάικ Πομπέο, υπουργό Εξωτερικών των ΗΠΑ. Παρών ήταν και ο αρμόδιος Μάικλ Κράτσιος, ο οποίος διετέλεσε αναπληρωτής βοηθός του προέδρου Ντόναλντ Τραμπ στο Γραφείο Επιστημών και Τεχνολογίας του Λευκού Οίκου και υφυπουργός Άμυνας, Έρευνας και Μηχανικής. Στις δηλώσεις που ακολούθησαν σημείωσε τα εξής: «Για εμάς αυτή η συμφωνία αναδεικνύει τη δέσμευση και των δύο εθνών μας στην προαγωγή της επιστήμης και της τεχνολογίας, προς όφελος της ευημερίας των πολιτών μας, της οικονομίας του μέλλοντος και της ασφάλειας. Ανοίγει τον δρόμο για έναν αριθμό νέων επενδύσεων στην έρευνα και στην ανάπτυξη για ΣΔΙΤ και τεχνολογικές ανακαλύψεις και για τις δύο χώρες μας»⁵⁸.

Η συγκεκριμένη συμφωνία αντικαθιστά την προηγούμενη, που είχε υπογραφεί το 1980, περιλαμβάνοντας και πρόσθετες διατάξεις που προστατεύουν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας των επιστημόνων και ερευνητών. Η συγκρότηση κοινής επιτροπής για τον συντονισμό και τη διευκόλυνση των δραστηριοτήτων συνεργασίας προσφέρει εξαιρετικά μεγάλες ευκαιρίες σε πολλά εκπαιδευτικά και ερευνητικά ιδρύματα.

Οι αμερικανικές τεχνολογικές επενδύσεις, σε πρώτη φάση στη Θεσσαλονίκη, σηματοδοτούν τη δυναμική που αναπτύσσεται ραγδαία αναφορικά με νέες συνεργασίες. Οι επενδύσεις των εταιρειών που δραστηριοποιούνται, αποτυπώνουν το εύρος της ανάπτυξης σε αυτόν τον τομέα.

Η Pfizer δημιούργησε δύο ψηφιακά κέντρα στα οποία απασχολούνται 500 εργαζόμενοι. Ο ισχυρός άντρας της αμερικανικής φαρμακευτικής Αλβέρτος Μπουρλά γεννήθηκε και μεγάλωσε στη Θεσσαλονίκη και έτσι η πόλη είχε προβάδισμα στις διεθνείς επενδύσεις της εταιρείας. Ουσιαστικά η Pfizer καθιστά τη Θεσσαλονίκη παγκόσμιο κόμβο της τεχνητής νοημοσύνης και ανάλυσης δεδομένων. Η Cisco ίδρυσε ένα Διεθνές Κέντρο Ψηφιακού Μετασχηματισμού και Ψηφιακών Δεξιοτήτων σε συνδυασμό με τον Δήμο Θεσσαλονίκης και την κυβέρνηση υπό την αιγίδα του Γραφείου του Πρωθυπουργού. Τα πανεπιστήμια της Θεσσαλονίκης αποτελούν σοβαρό κίνητρο για τις εταιρείες τεχνολογίας ώστε να επενδύουν στην πόλη. Επίσης, η Cisco έχει ανακοινώσει την ίδρυση ενός δεύτερου κέντρου καινοτομίας στη Σύρο. Συνολικά οι

⁵⁷ Συνέντευξη του Τζέφρι Πάιατ στην Καθημερινή, 7 Ιουνίου 2020.

⁵⁸ Την επιστημονική και τεχνολογική συμφωνία Ελλάδας-ΗΠΑ υπέγραψαν οι Πομπέο-Γεωργιάδης, ΑΠΕ-ΜΠΕ, <https://www.amna.gr/home/article/491705/Tin-epistimoniki-kai-technologiki-sumfonia-Elladas--IPA-upegrapsan-Pompeo-Georgiadis>.

επενδύσεις της για τα επόμενα πέντε χρόνια υπολογίζονται στα 10-12 εκατομμύρια ευρώ. Ακόμα μία εταιρεία, η Deloitte, επέλεξε τη Θεσσαλονίκη για τη δημιουργία του Alexander Competence Center. Πρόκειται για ένα πρότυπο κέντρο δημιουργίας τεχνογνωσίας, εκπαίδευσης και παραγωγικότητας, με έμφαση στις νέες τεχνολογίες και στην καινοτομία.

Η δραστηριοποίηση των παραπάνω εταιρειών στους τομείς της έρευνας και καινοτομίας αναδεικνύει τη Θεσσαλονίκη σε κέντρο επιστήμης και τεχνολογίας. Προβλέπεται η εγκατάσταση και άλλων εταιρειών. Η πόλη έχει διευρυμένο ρόλο τόσο στον τομέα των μεταφορών (οδικές και σιδηροδρομικές) όσο και στον τομέα της ενέργειας αποτελώντας διακομιστικό κόμβο προς τα Βαλκάνια και την Κεντρική Ευρώπη⁵⁹.

Η δυναμική της συνεργασίας στον ψηφιακό τομέα επιβεβαιώνεται και από την επένδυση της Microsoft, η οποία με την υλοποίηση του κέντρου δεδομένων στην Αθήνα θα τοποθετήσει την Ελλάδα στην πρώτη γραμμή των ευρωπαϊκών υπηρεσιών cloud computing. Πρόκειται για τη μεγαλύτερη επένδυση της αμερικανικής εταιρείας από τότε που δραστηριοποιείται στην Ελλάδα και υπολογίζεται να έχει οικονομικό όφελος πάνω από 1 δις ευρώ. Ταυτόχρονα η Microsoft έχει δεσμευτεί να εκπαιδεύσει 100.000 νέους σε ψηφιακές τεχνολογίες. Επιπρόσθετα εξαγόρασε την ελληνική εταιρεία Softomotive και θα ξεκινήσει ένα κέντρο αυτοματοποίησης ρομποτικών διαδικασιών στην Αθήνα. Η συγκεκριμένη εξαγορά αποτελεί μια από τις υψηλότερες που έχουν γίνει στον τομέα της τεχνολογίας στην Ελλάδα, καθώς το τίμημα υπολογίζεται να ξεπεράσει τα 100 εκατομμύρια ευρώ.

Στον χώρο της αποθήκευσης δεδομένων, η Amazon web services υπέγραψε Μνημόνιο Συνεργασίας με το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης για υποδομές και τεχνολογία cloud. Σύντομα θα ανοίξει το πρώτο γραφείο της στην Αθήνα και εξετάζει τη μεταφορά της κύριας δραστηριότητάς της στην Ελλάδα.

Η επίσης αμερικανική Digital Reality εξαγόρασε τη Lamda Hellix, τον μεγαλύτερο χειριστή κέντρου δεδομένων της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, δρομολογώντας επενδύσεις ύψους 400 εκατομμυρίων ευρώ. Η εισηγμένη στο Nasdaq Applied Materials απέκτησε την ελληνική startup ThinkSilicon, με έδρα την Πάτρα, με εκτιμώμενο τίμημα πάνω από 30 εκατομμύρια ευρώ. Η Applied Materials απασχολεί 22 χιλιάδες εργαζομένους σε παγκόσμιο επίπεδο, έχοντας επενδύσει για το 2020 περίπου 2,1 δις ευρώ σε έρευνα και ανάπτυξη.

Οι αμερικανικές πολυεθνικές βλέπουν ευκαιρίες στην ελληνική αγορά και οι επενδύσεις από ιδιωτικά κεφάλαια θα συνεχιστούν στους τομείς της έρευνας, καινοτομίας και τεχνολογίας. Οι δύο χώρες συνεργάστηκαν αποτελεσματικά στο διάστημα 2018-2020, στο οικονομικό και εμπορικό κομμάτι, καταφέροντας να υλοποιήσουν σε σύντομο χρονικό διάστημα τον στόχο της ανάδειξης της Ελλάδας σε επιστημονικό και τεχνολογικό κέντρο της περιοχής.

⁵⁹ Η αναβαθμισμένη θέση της πόλης επιβεβαιώνεται και από τη γενική πρόξενο των ΗΠΑ στη Θεσσαλονίκη, Ελίζαμπεθ Λι, η οποία επισκέφθηκε το Ψηφιακό Κέντρο Τεχνολογίας και Καινοτομίας της Pfizer (10 Σεπτεμβρίου 2020). Σε συνέντευξη στο Αθηναϊκό - Μακεδονικό Πρακτορείο ανέλυσε τα αμερικανικά στρατηγικά συμφέροντα στη Θεσσαλονίκη και στην Ελλάδα συνολικά σε ό,τι αφορά τις επενδύσεις.

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΗΠΑ-ΕΛΛΑΔΑΣ

Η ανάλυση των πολυσχιδών σχέσεων στους τομείς υψηλής πολιτικής κατέδειξε τον στρατηγικό τους χαρακτήρα. Προϋπόθεση για την ύπαρξη στρατηγικής συνεργασίας είναι η οικονομία, η οποία ως βασικός συντελεστής ισχύος δεν αποτελεί εξαίρεση και στην υπό εξέταση περίπτωση.

Το επιστέγασμα της αναβαθμισμένης διμερούς συνεργασίας είναι η καθιέρωση του Στρατηγικού Διαλόγου ΗΠΑ - Ελλάδας. Εντασσόμενος σε θεσμικό πλαίσιο με υψηλού επιπέδου εκπροσώπηση από διαφορετικές υπηρεσίες των δύο χωρών αφορά τους ακόλουθους θεματικούς τομείς: περιφερειακή συνεργασία, άμυνα και ασφάλεια, επιβολή του νόμου και καταπολέμηση της τρομοκρατίας, εμπόριο και επενδύσεις, ενέργεια και επαφές μεταξύ κοινωνίας των πολιτών.

Ο Διάλογος πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά στην Ουάσινγκτον (13 Δεκεμβρίου 2018) μεταξύ του Γιώργου Κατρούγκαλου, αναπληρωτή υπουργού Εξωτερικών, και του Γουές Μίτσελ, βοηθού υπουργού Εξωτερικών για Ευρωπαϊκές και Ευρασιατικές Υποθέσεις, με τη συμμετοχή του Μάικ Πομπέο, υπουργού Εξωτερικών, και Τζον Μπόλτον, συμβούλου Εθνικής Ασφαλείας. Είχαν προηγηθεί οι επισκέψεις στην Ουάσινγκτον του πρωθυπουργού Αλέξη Τσίπρα (14 - 18 Οκτωβρίου 2017) ο οποίος συναντήθηκε με τον πρόεδρο Ντόναλντ Τραμπ και τον αντιπρόεδρο Μάικ Πενς, και του Νίκου Κοτζιά, υπουργού Εξωτερικών, (21 - 23 Μαΐου 2018) για επαφές με τον Μάικ Πομπέο και τον Τζον Μπόλτον, δρομολογώντας τη νέα δυναμική στις ελληνοαμερικανικές σχέσεις.

Στον Πρώτο Στρατηγικό Διάλογο αναλύθηκαν ζητήματα που αφορούσαν τις έξι θεματικές. Ειδικότερα τα δύο μέρη επικεντρώθηκαν στις τριμερείς συνεργασίες και πολυμερείς πρωτοβουλίες υπό αμερικανική εποπτεία στην Ανατολική Μεσόγειο, στα κοινά περιφερειακά οφέλη στην οικονομία και ασφάλεια στα Βαλκάνια με επίκεντρο την ανάπτυξη των ενεργειακών υποδομών, στην επέκταση των πολύπλευρων αμυντικών διμερών σχέσεων, στη συνέχιση της συνεργασίας σε ζητήματα επιβολής του νόμου, της αντιτρομοκρατίας και της καταπολέμησης των παράνομων δραστηριοτήτων, στο άνοιγμα ενός νέου οικονομικού κεφαλαίου όπου οι ΗΠΑ θα υποστηρίξουν επενδυτικά την Ελλάδα ώστε η τελευταία να ενισχυθεί ως ενεργειακός, μεταφορικός και εμπορικός κόμβος, στην αγορά του αμερικανικού σχιστολιθικού αερίου, στους ενεργειακούς κόμβους και αγωγούς επί ελληνικού εδάφους καθώς και σε θέματα χαμηλής πολιτικής. Στις δηλώσεις που ακολούθησαν ο Ρόμπερτ Παλαντίνο, εκπρόσωπος του αμερικανικού Υπουργείου Εξωτερικών, χαρακτήρισε την Ελλάδα ως «πυλώνα σταθερότητας στην Ανατολική Μεσόγειο και τα Βαλκάνια», ενώ ο Μάικ Πομπέο αναφέρθηκε στην «ιστορική πρόοδο», κάνοντας λόγο για την πιο σημαντική εξέλιξη των ελληνοαμερικανικών σχέσεων⁶⁰. Από την πλευρά του ο Έλληνας υπουργός χαρακτήρισε τον Στρατηγικό Διάλογο ως «ορόσημο» για τις σχέσεις των δύο χωρών, οι οποίες έχουν μια ταύτιση στρατηγικών συμφερόντων⁶¹.

⁶⁰ «Τώρα περισσότερο από ποτέ, είμαστε στην ευχάριστη θέση να δούμε ότι η Ελλάδα αναδύεται ξανά ως ηγέτιδα δύναμη της περιφερειακής σταθερότητας στην Ανατολική Μεσόγειο. Η περιοχή αυτή είναι ένα σημαντικό στρατηγικό σύνορο. Οι ΗΠΑ εργάζονται για να ενισχύσουμε τις σχέσεις μας με σταθερές δημοκρατίες και δημοκρατικούς συμμάχους. Συμμάχους όπως η Ελλάδα, η Κύπρος και το Ισραήλ».

⁶¹ «Οι σχέσεις μας ίσως βρίσκονται στο καλύτερο σημείο και αυτό αντικατοπτρίζει, πρώτον, την ευθυγράμμιση των συμφερόντων στην περιοχή. Δεύτερον, τις κοινές αξίες. Τρίτον, την αναγνώριση των προσπαθειών σταθεροποίησης που καταβάλλει η Ελλάδα σε ολόκληρη την περιοχή των Βαλκανίων, αλλά και στη Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή. Δεν προσπαθούμε μόνο να προστατεύσουμε τα εθνικά μας

Το 2018 υπήρξε η καλύτερη χρονιά (ως τότε) στη σύγχρονη ιστορία των διμερών σχέσεων. Το ευρύ φάσμα συνεργασίας που διέπει τις ελληνοαμερικανικές σχέσεις τέθηκε επί τάπητος και στον Δεύτερο Στρατηγικό Διάλογο Ελλάδας - ΗΠΑ, την έναρξη του οποίου εγκαινίασαν στην Αθήνα (7 Οκτωβρίου 2019) ο Νίκος Δένδιας, υπουργός Εξωτερικών, με τον Αμερικανό ομόλογό του Μάικ Πομπέο. Στο κοινό ανακοινωθέν τονίζεται: «Ο Στρατηγικός Διάλογος αποτελεί απτή απόδειξη και εποικοδομητική δέσμευση των δύο χωρών και υπογραμμίζει την ισχύ της διμερούς σχέσης, επιβεβαιώνοντας την αμοιβαία επιθυμία των ΗΠΑ και της Ελλάδας να εμβαθύνουν τη συνεργασία τους»⁶².

Για την περιφερειακή συνεργασία συζητήθηκαν, μεταξύ άλλων, η συνέχιση της διαδικασίας για την ένταξη των κρατών των Δυτικών Βαλκανίων στους ευρωπαϊκούς και διατλαντικούς θεσμούς και η επίλυση των διαφορών με ειρηνικά μέσα. Οι εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο και οι προκλήσεις ασφαλείας που προέρχονται από την Τουρκία και η τριγωνική συμμαχία 3+1 (Ελλάδα, Κύπρος, Ισραήλ και ΗΠΑ) είχαν ήδη αναλυθεί στην 6η Τριμερή Συνάντηση στην Ιερουσαλήμ (20 Μαρτίου 2019), όπου για πρώτη φορά παραβρέθηκαν Αμερικανοί αξιωματούχοι και συγκεκριμένα οι Μάικ Πομπέο και Φρανσις Φάνον.

Στην άμυνα και ασφάλεια, επιβεβαιώθηκε η επιθυμία να ενισχύσουν περαιτέρω τη στρατηγική συνεργασία μέσω του Παραρτήματος της Συμφωνίας Αμοιβαίας Αμυντικής Συνεργασίας, τον αυξημένο αριθμό διμερών ασκήσεων και τις αμυντικές δαπάνες της Ελλάδας που είναι στο 2% του ΑΕΠ. Η πολυδιάστατη αμυντική σχέση καλύπτει τις ανάγκες των δύο χωρών να αντιμετωπίσουν πιο αποτελεσματικά τις περιφερειακές και παγκόσμιες προκλήσεις.

Στον τομέα της ενέργειας, έγινε αναφορά στις πρώτες εισαγωγές αμερικανικού υδρογονάνθρακα φυσικού αερίου στην Ελλάδα, στον σχεδιαζόμενο σταθμό της Αλεξανδρούπολης, στην πρόοδο του Διαδριατικού Αγωγού Φυσικού Αερίου (TAP) και του Διασυνδεδετήριου Αγωγού Ελλάδας - Βουλγαρίας (IGB) και στην πρόθεση της Ελλάδας να διερευνήσει ευκαιρίες για την περαιτέρω επέκταση των ενεργειακών δικτύων με τα άλλα κράτη στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Ειδική μνεία έγινε για τα κοιτάσματα της Ανατολικής Μεσογείου, τον αγωγό EastMed και τα δικαιώματα έρευνας σε δύο θαλάσσια οικοπέδα ανοιχτά της Κρήτης που κατακυρώθηκαν υπέρ της κοινοπραξίας στην οποία συμμετέχει η αμερικανική εταιρεία ενέργειας ExxonMobil.

Καίρια θέματα στον τομέα του εμπορίου και στις επενδύσεις αποτελούν η δημιουργία δύο νέων κέντρων για την καινοτομία στη Βόρεια Ελλάδα από αμερικανικές εταιρείες, η ιδιωτικοποίηση βασικών υποδομών όπως τα Ναυπηγεία Ελευσίνας και το λιμάνι της Αλεξανδρούπολης με αμερικανικά κεφάλαια και το ενδιαφέρον για απόκτηση αδειών στο καζίνο του Ελληνικού.

Στους δύο τομείς χαμηλής πολιτικής - επιβολή του νόμου και καταπολέμηση της τρομοκρατίας, και επαφές μεταξύ της κοινωνίας των πολιτών -, οι ομάδες εργασίας συζητήσαν θέματα που αφορούν τη συμμετοχή της Ελλάδας στο πρόγραμμα απαλλαγής θεώρησης εισόδου στις ΗΠΑ, τη βελτίωση της ασφαλείας στον κυβερνοχώρο, την ενισχυμένη συνεργασία μεταξύ των μουσείων και των νέων προγραμμάτων ανταλλαγής φοιτητών.

συμφέροντα, αλλά να αποτελέσουμε παράγοντα σταθερότητας και ειρήνης στα Βαλκάνια και στη Μέση Ανατολή».

⁶² Κοινό Ανακοινωθέν σχετικά με τον Δεύτερο Στρατηγικό Διάλογο ΗΠΑ-Ελλάδας 2019, <https://www.mfa.gr/epikairoτητα/diloseis-omilies/koino-anakoinothen-skhetika-me-ton-deutero-strategiko-dialogo-epa-elladas-2019.html>.

Ακολούθησε επισκόπηση υψηλού επιπέδου του Στρατηγικού Διαλόγου μεταξύ των υπουργών Εξωτερικών Νίκου Δένδια και Μάικ Πομπέο στην Αθήνα (28 Σεπτεμβρίου 2020) ενόψει του Τρίτου Στρατηγικού Διαλόγου που θα διεξαχθεί στην Ουάσινγκτον το δεύτερο εξάμηνο του 2021⁶³.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΩΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΗΣ ΣΤΙΣ ΕΛΛΗΝΟΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Μετά τον ψυχρό πόλεμο η Τουρκία θεωρείται ως «κράτος-κλειδί» για την Ευρασία μαζί με την Ουκρανία, το Αζερμπαϊτζάν και το Ιράν⁶⁴, ενώ οι ΗΠΑ, η Γαλλία, η Γερμανία, η Ρωσία και η Κίνα είναι οι κύριοι γεωστρατηγικοί δρώντες της. Η Τουρκία, χώρα ζωτικής σημασίας για την εξυπηρέτηση των αμερικανικών συμφερόντων, λόγω της γεωπολιτικής της θέσης, και της συμμετοχής της στο ΝΑΤΟ - όντας δεύτερη σε μέγεθος ενόπλων δυνάμεων - εκμεταλλεύτηκε τον ιδιαίτερο ρόλο της στην περιοχή οικοδομώντας στενή στρατηγική σχέση με την Ουάσινγκτον.

Από το 2003⁶⁵ και έπειτα ο Τούρκος πρόεδρος Ταγίπ Ερντογάν άρχισε να απομακρύνεται σταδιακά, αριστοτεχνικά και σιωπηρά από τις ΗΠΑ. Έχοντας υιοθετήσει τον πολιτικό ισλαμισμό και τη θεωρία του ευρασιανισμού, η Τουρκία απέκτησε χαρακτηριστικά απρόβλεπτης, αναθεωρητικής και περιφερειακής δύναμης. Ο πολιτικός ισλαμισμός εδράζεται στη μεταβολή της μουσουλμανικής θρησκείας σε πολιτική ιδεολογία. Το τουρκικό πολιτικό ισλάμ με κύριους εκπροσώπους τον Νετσεμτίν Ερμπακάν, τον Αμπντουλάχ Γκιουλ και τον Αχμέτ Νταβούτογλου επιχειρεί να εκπροσωπήσει στην παγκόσμια σκηνή όλους τους μουσουλμάνους. Ο παραδοσιακός εθνοκεντρικός κεμαλισμός αντικαταστάθηκε από τον νέο οθωμανικό ισλαμοκεμαλισμό, δηλαδή μια νέα ιδεολογική σύνδεση τουρκισμού, παντουρκισμού, οθωμανισμού και ισλαμισμού, την οποία η Τουρκία εργαλειοποιεί σε όλη την υποπεριφέρεια της Ανατολικής Μεσογείου από τη Λιβύη έως τη Συρία, τις χώρες της Αφρικής και την περιοχή του Καυκάσου. Η θεωρία του ευρασιανισμού αντίκειται στο ΝΑΤΟ και στην προοπτική της τουρκικής ένταξης στην ΕΕ. Οι υποστηρικτές της προέρχονται κυρίως από το κομμάτι των κοσμικών στρατιωτικών ελίτ και πρεσβεύουν τη συμμετοχή της χώρας τους σε έναν νέο άξονα με την Κίνα και τη Ρωσία. Στη βάση αυτής της θεωρίας αναπτύχθηκε μια ιδιόρρυθμη ρωσοτουρκική σχέση που παράγει κέρδη και στους δύο εταίρους χωρίς να απειλείται το ευρύτερο γεωπολιτικό πλαίσιο στην περιοχή. Σε πρώτη φάση η σχέση αυτή αφορούσε μόνο το πεδίο της γεωοικονομίας όπου αναπτύχθηκαν στενοί δεσμοί γύρω από το εμπόριο, την ενέργεια και την τεχνολογία. Η απόκτηση των S-400, το 2020, υπήρξε κομβικό σημείο για την αλλαγή των γεωστρατηγικών δεδομένων. Προηγήθηκε η επίσημη τοποθέτηση της τουρκικής ηγεσίας ότι οι ΗΠΑ υποκίνησαν το αποτυχημένο πραξικόπημα (15 Ιουλίου 2016). Μια θέση που ακόμα και σήμερα αναπαράγεται από τους επίσημους αξιωματούχους, όπως τον Σουλεϊμάν Σοϊλίου, υπουργό Εσωτερικών, ο οποίος προέβη σε σχετική δήλωση στον κυβερνητικό Τύπο αμέσως μετά την ανάληψη της προεδρίας από τον Τζο Μπάιντεν⁶⁶.

⁶³ Κοινή Δήλωση αναφορικά με την Επισκόπηση Υψηλού Επιπέδου του Στρατηγικού Διαλόγου ΗΠΑ-Ελλάδας, <https://www.mfa.gr/epikairota/diloseis-omilies/koine-delose-anaphorika-me-ten-episkopese-upselou-epipedou-tou-strategikou-dialogou-epa-elladas-anepiseme-metaphrase.html>.

⁶⁴ Paul Kennedy, Emily Hill, Robert Chase, "The Pivotal States", Foreign Affairs, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 1996, τομ. 75, No 1.

⁶⁵ Η Τουρκία είχε αρνηθεί την παραχώρηση των συγκοινωνιακών οδών και των στρατιωτικών βάσεων για την εισβολή των ΗΠΑ στο Ιράκ το 2003.

⁶⁶ Hurriyet, 4 Φεβρουαρίου 2020.

Η αμερικανική διοίκηση, υπό τον Ντόναλντ Τραμπ, προχώρησε σε αντίποινα ακυρώνοντας την προμήθεια των F-35 και επιβάλλοντας κυρώσεις μέσω του Countering America's Adversaries Through Sanctions (Νόμος για την Αντιμετώπιση των Αντιπάλων της Αμερικής Μέσω Κυρώσεων)⁶⁷. Η αγορά του ρωσικού οπλικού συστήματος αντίκειται στη δέσμευση που ανέλαβαν οι σύμμαχοι στη Σύνοδο Κορυφής του ΝΑΤΟ στη Βαρσοβία (8 - 9 Ιουλίου 2016) για τη μείωση των εξαρτήσεων από τον ρωσικό οπλισμό. Οι σχέσεις ΗΠΑ-Τουρκίας βρίσκονται στην παρούσα φάση σε οριακό σημείο. Οι S-400 αποτελούν την κορυφή του παγόβουνου στην αντιπαράθεση με τη Δύση. Η ευρασιατική στρατηγική επιδιώκει να μεταβάλει την Τουρκία σε μια δύναμη του «ενδιάμεσου χώρου», η οποία χρησιμοποιεί τη γεωπολιτική της σημασία, για να καθίσταται απαραίτητη σε όλους, επιδιώκοντας αναβαθμισμένη θέση προνομιακού συνομιλητή με τις μεγάλες δυνάμεις. Δρώντας ως περιφερειακή δύναμη, διεκδικεί ρόλο στις ανακατανομές ισχύος και συμφερόντων με τις ΗΠΑ, την Κίνα και τη Ρωσία στο πολυπολικό σύστημα.

Η Τουρκία, εκτός από τη σχέση της με τη Ρωσία, στηρίζεται στο Πεκίνο για την οικονομική διάσωσή της, προκειμένου να αποφύγει την προσφυγή σε οργανισμούς που ελέγχονται από τη Δύση, όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Στο πλαίσιο αυτό έχει λάβει 3,6 δις δολάρια και 1 δις δολάρια ως δάνεια από τη Βιομηχανική και Εμπορική Τράπεζα της Κίνας (2018) και την Κεντρική Τράπεζα της Κίνας (2019) αντίστοιχα. Το Πεκίνο είναι ο δεύτερος σε μέγεθος εισαγωγέας μετά τη Ρωσία (23,6 δις δολάρια έφτασε το διμερές εμπόριο το 2018), ενώ έχει επενδύσει 3 δις δολάρια στο διάστημα 2016-2019⁶⁸.

Η κινεζική πρωτοβουλία «Μια Ζώνη, ένας Δρόμος»⁶⁹, το κολοσσιαίο αναπτυξιακό πρόγραμμα του Πεκίνου, αποτελεί πηγή κεφαλαίου για την Τουρκία αλλά και ευκαιρία για την Κίνα να αποκτήσει στρατηγικό έρεισμα στη Μεσόγειο. Η σινοτουρκική συνεργασία, εκτός από το εμπόριο, την ενέργεια και τις υποδομές, αφορά και την εμβάθυνση των σχέσεων στα πεδία της άμυνας και της ασφάλειας, εστιάζοντας στις μυστικές υπηρεσίες και στον κυβερνοπόλεμο. Ουσιαστικά οι δύο χώρες μοιράζονται το ίδιο όραμα αμφισβήτησης της αμερικανικής ηγεμονίας και μιας διεθνούς τάξης η οποία στηρίζεται σε διεθνείς οργανισμούς που η ίδια η Δύση έχει δημιουργήσει.

Η Τουρκία έχει εναγκαλιστεί τόσο γεωοικονομικά όσο και γεωστρατηγικά με τη Ρωσία και την Κίνα. Παραμένει τυπικά και μόνο στη Δύση έχοντας πλέον ανταγωνιστικές και συγκρουσιακές σχέσεις. Επέλεξε να εξελιχθεί σε έναν πλήρως ανεξάρτητο ευρασιατικό πόλο ισχύος στο μεταβαλλόμενο πολυπολικό διεθνές σύστημα.

⁶⁷ CAATSA Section 231 "Imposition of Sanctions on Turkish Presidency of Defense Industries, <https://gr.usembassy.gov/caatsa-section-231-imposition-of-sanctions-on-turkish-presidency-of-defense-industries/>.

⁶⁸ Sultan Tepe and Ayce Alenderoglu, "Erdogan is turning Turkey into a Chinese client state", Foreign Affairs, 16 Φεβρουαρίου 2020, <https://foreignpolicy.com/2020/09/16/erdogan-is-turning-turkey-into-a-chinese-client-state/>.

⁶⁹ Το μνημόνιο συνεργασίας που υπέγραψαν οι δύο χώρες το 2015, με σκοπό να εναρμονίσουν τη φιλόδοξη κινεζική πρωτοβουλία που συνδέει την Ευρώπη και την Ασία μέσω ενός τεράστιου δικτύου σιδηροδρομικών και θαλάσσιων διαδρόμων, με το τουρκικό όραμα «Μεσαίος Δρόμος», συμπληρώνει τέλεια τους στόχους του Πεκίνου.

Υπό τις νέες αυτές συνθήκες έχουν καταρτιστεί, σε ανάλυση που δημοσιεύτηκε για λογαριασμό του Πενταγώνου, τα παρακάτω τέσσερα σχέδια-σενάρια που αποτυπώνουν την προετοιμασία των ΗΠΑ για την αλλαγή της πολιτικής τους έναντι της Τουρκίας⁷⁰ :

- Το πρώτο αφορά και τον διακαή πόθο των ΗΠΑ που είναι ο εκδημοκρατισμός της Τουρκίας και η επιστροφή της στον ρόλο που έπαιξε για τον δυτικό κόσμο κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου και μέχρι και το 2003.
- Το δεύτερο θέλει την Τουρκία να παραμένει ένας δύσκολος εταίρος για τις ΗΠΑ και για τη Δύση συνολικά.
- Το τρίτο αφορά έναν ρόλο στρατηγικής εξισορρόπησης που θα παίξει η Τουρκία, κρατώντας σχέσεις με τη Δύση αλλά που θα έχει πολύ πιο σημαντικές σχέσεις με χώρες όπως το Ιράν, η Ρωσία και άλλες ασιατικές δυνάμεις.
- Το τέταρτο έχει να κάνει με πλήρη αποκοπή της Τουρκίας από τις ΗΠΑ και τη Δύση και την πρόσδεσή της σε συμμαχίες που δημιουργούνται από Ρωσία, Ιράν και Κίνα.

Οι ΗΠΑ υπό τη διοίκηση του Τζο Μπάιντεν θα επιδιώξουν να επαναφέρουν την Τουρκία στη Δύση, εκμεταλλευόμενες κυρίως τις δυνάμεις στο εσωτερικό της που επιθυμούν πολιτική αλλαγή στον διεθνή προσανατολισμό της χώρας, καθώς και τη ρωσοαμερικανική αντιπαράθεση που εκτυλίσσεται κοντά στα τουρκικά σύνορα. Στην περίπτωση απώλειας της Τουρκίας, η αμερικανική επιρροή χάνεται ολοκληρωτικά στην περιοχή της Δυτικής Ασίας (το Πακιστάν, το Αφγανιστάν, το Ιράν, το Ιράκ, τη Συρία με κατάληξη στην Τουρκία). Όμως οποιοσδήποτε συμβιβασμός και αν επιτευχθεί δεν μπορεί παρά να είναι επώδυνος για την Τουρκία, αφού θα υποχρεωθεί σε αναδίπλωση έναντι των αμερικανικών απαιτήσεων σε σειρά σημαντικών ζητημάτων, με πρωτεύον την επιστροφή των S-400 και την ακύρωση κάθε προοπτικής για αγορά νέων ρωσικών οπλικών συστημάτων. Σε κάθε περίπτωση η αποδέσμευσή της από τη Ρωσία κάθε άλλο παρά εύκολη προβλέπεται, ανεξάρτητα από το σενάριο που θα επικρατήσει τελικά. Ήδη η Ουάσινγκτον επέλεξε να διαμορφώσει τις συμμαχίες στην Ανατολική Μεσόγειο μέσω στρατηγικών σχέσεων και πολυμερών σχημάτων συνεργασίας χωρίς την Τουρκία. Η Ελλάδα έχει εισέλθει ενεργά στους περιφερειακούς συσχετισμούς ισχύος για πρώτη φορά ως στρατηγικός σύμμαχος των ΗΠΑ.

Οι ΗΠΑ αποδυναμώνουν τη γεωστρατηγική εξάρτησή τους από την Τουρκία παρακάμπτοντάς τη. Η αμερικανική διπλωματία είναι εξαιρετικά δυσαρεστημένη και ενοχλημένη από τον Ταγίπ Ερντογάν. Η Τουρκία έχει μετατραπεί από έναν παραδοσιακό σύμμαχο, τον οποίο οι ΗΠΑ στήριζαν και ενίσχυαν επενδύοντας σε πόρους για δεκαετίες, σε μια χώρα με γεωπολιτικό προσανατολισμό στα συμφέροντα της Ρωσίας, της Κίνας αλλά και του Ιράν⁷¹. Η Τουρκία επέλεξε να πορευτεί εκ διαμέτρου αντίθετα με τους βασικούς γεωπολιτικούς στόχους των ΗΠΑ: τον έλεγχο της Ευρασίας, την ανάσχεση της Κίνας και της Ρωσίας, και στην αποτροπή

⁷⁰ Βλ. Stephen J. Flanagan, F. Stephen Larrabee, Anika Binnendijk, Katherine Costello, Shira Efron, James Hoobler, Magdalena Kirchner, Jeffrey Martini, Alireza Nader, Peter A. Wilson, Turkey's Nationalist Course: Implications for the U.S.-Turkish Strategic Partnership and the U.S. Army, RAND Corporation, Santa Monica, 2020 και Αλέξανδρος Δρίβας: Τέσσερα σενάρια ΗΠΑ για το μέλλον της Τουρκίας – Οι κυρώσεις είναι μόνο η αρχή, <https://www.youtube.com/watch?v=7g13JOJvc00>.

⁷¹ Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του Αμερικανού υπουργού Εξωτερικών Άντονι Μπλίνκεν στην Επιτροπή Εξωτερικών Υποθέσεων της Γερουσίας, ο οποίος είχε αποκαλέσει την Τουρκία «ούτω καλούμενο στρατηγικό εταίρο» που «είναι κατ' ακρίβεια ευθυγραμμισμένος με τον μεγαλύτερο στρατηγικό μας ανταγωνιστή».

δημιουργίας τοπικών δυνάμεων σε περιφερειακά υποσυστήματα που είναι εχθρικές προς τα αμερικανικά συμφέροντα⁷². Αν η Τουρκία δεν επιστρέψει στο δυτικό στρατόπεδο, οι σχεδιασμοί των ΗΠΑ αλλάζουν οριστικά. Η Ουάσινγκτον θα ενισχύσει ακόμα περισσότερο τη στρατηγική σχέση με τους συμμάχους της στη Μέση Ανατολή και την Ανατολική Μεσόγειο, ώστε να καταστήσει την Τουρκία άνευ σημασίας. Σε περίπτωση πραγμάτωσης αυτής της αλλαγής, η Ελλάδα θα εδραιώσει τη θέση της στον συμμαχικό χάρτη των ΗΠΑ στο μέγιστο επίπεδο.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η αναβαθμισμένη, πολυεπίπεδη και στρατηγική σχέση Ελλάδας-ΗΠΑ αποτελεί πραγματικότητα. Αναβαθμισμένη, γιατί η Ελλάδα από συμμαχική χώρα αποκτά σταδιακά καθεστώς «ειδικής σχέσης» με την Ουάσινγκτον μέσω της πολυσχιδούς εξωτερικής πολιτικής των τριμερών σχημάτων και των διευρυμένων δικτύων περιφερειακής συνεργασίας, έχοντας εισέλθει ενεργά στους συσχετισμούς ισχύος, στον διακριτό γεωπολιτικό χώρο της Ανατολικής Μεσογείου και ασκώντας στρατηγική εποπτεία στα συμφέροντα των ΗΠΑ. Πολυεπίπεδη, διότι πέρα από τον τομέα της άμυνας που παραμένει η ραχοκοκαλιά των διμερών σχέσεων στο πεδίο της υψηλής πολιτικής, υπάρχει ταυτόχρονα διασύνδεση στην ενέργεια, στις λιμενικές υποδομές, στη ναυτιλία, στην τεχνολογία και στο εμπόριο. Στρατηγική, αφού τα εθνικά συμφέροντα υλοποιούνται σε σημαντικό βαθμό μέσω της γεωοικονομίας στις διμερείς τους σχέσεις. Το βάρος μετατοπίζεται στην οικονομία που είναι ο βασικός συντελεστής ισχύος. Στον βαθμό που οι ελληνοαμερικανικές οικονομικές σχέσεις επεκτείνονται, η ικανότητα παραγωγής πλούτου στη χώρα μας μεταφράζεται σε ισχύ, αποτελώντας μια χρήσιμη εκδοχή αποτροπής η οποία εντάσσεται στη στρατηγική της εξωτερικής εξισορρόπησης⁷³.

Ο κύκλος σύμπτωσης συμφερόντων μεταξύ ΗΠΑ και Ελλάδας τα τελευταία πέντε χρόνια έχει μετουσιωθεί σε στρατηγική συνεργασία. Στη χώρα μας παρουσιάζεται η ιστορική ευκαιρία να εμβαθύνει και να παγιώσει τη σχέση αυτή. Οι εξελίξεις στην τρέχουσα δεκαετία θα καθορίσουν εν πολλοίς τους συσχετισμούς ισχύος σε τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο για ολόκληρο τον 21ο αιώνα, σφυρηλατώντας συμμαχίες και προσδιορίζοντας τη θέση των κρατών στο διεθνές σύστημα που σήμερα εμφανίζεται αρκετά ρευστό.

Η Ελλάδα οφείλει να κεφαλαιοποιήσει στον μέγιστο βαθμό τη σύζευξη συμφερόντων με την Ουάσινγκτον. Αυτή ρυθμίζεται από το είδος της σχέσης που αναπτύσσεται μεταξύ των δύο δρώντων αναφορικά με τη θέση τους στη διεθνή πολιτική. Στην παρούσα φάση είναι σχέση μιας μικρής - μεσαίας μεγέθους χώρας με μια μεγάλη δύναμη. Στο σημερινό πολυπολικό σύστημα κυριαρχούν κατά κανόνα μικτές σχέσεις, μεταξύ των βασικών δρώντων, δηλαδή ανταγωνιστικές και συνεργατικές ταυτόχρονα. Κατά συνέπεια, σε συνδυασμό με το μεταβαλλόμενο διεθνές περιβάλλον όπου συμφέροντα και συμμαχίες εναλλάσσονται διαρκώς, δημιουργείται ο χώρος για την ανάπτυξη των λεγόμενων μεσαίων δυνάμεων. Η χώρα μας πληροί τις τρεις από τις τέσσερις προϋποθέσεις ώστε να αναδειχθεί ως τέτοια⁷⁴: α) βρίσκεται ίσως στην πιο κρίσιμη περιοχή του διεθνούς συστήματος, στο τρίγωνο Νοτιοανατολικής

⁷² Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Η αμερικανική εξωτερική πολιτική μετά τον ψυχρό πόλεμο. Ιδεολογικά ρεύματα, ό.π., σ. 70.

⁷³ Αλέξανδρος Δρίβας, «Το κλειδί των ελληνοαμερικανικών σχέσεων», Liberal, 3 Οκτωβρίου 2019, <https://www.liberal.gr/diplomacy/to-kleidi-ton-ellinoamerikanikon-scheseon/268829>.

⁷⁴ Κωνσταντίνος Γρίβας, «Αξιοποιώντας την τουρκική επιθετικότητα ως όχημα για γεωπολιτική αναβάθμιση», Άρδην, Αύγουστος - Οκτώβριος 2020, τεύχος 119.

Ευρώπης - Ανατολικής Μεσογείου και Μέσης Ανατολής, β) δεν έχει φιλοδοξίες μεγάλης δύναμης και απέναντί της βρίσκεται η Τουρκία, την οποία κανείς από τους ισχυρότερους δρώντες (διεθνείς και τοπικούς) δεν θέλει να δει να καθίσταται υπερβολικά ενισχυμένη. Μια αναβαθμισμένη Ελλάδα, που θα αποτελεί παράγοντα ανασχεσης της τουρκικής επιρροής και ισχύος, είναι μια προοπτική που εντάσσεται στις ρεαλιστικές αναγνώσεις του σημερινού διεθνούς συστήματος, γ) στο ίδιο υποσύστημα υπάρχουν οι ΗΠΑ ως μεγάλη δύναμη.

Η τέταρτη προϋπόθεση δεν έχει ακόμη εκπληρωθεί. Σύμφωνα με αυτή, η χώρα που διεκδικεί ρόλο μεσαίας δύναμης οφείλει να λειτουργεί ως αυτόνομος γεωπολιτικός πόλος ώστε να μην είναι απόλυτα ταυτισμένη με καμία μεγάλη δύναμη, λειτουργώντας έτσι ως ετερόφωτος δρων. Ασκώντας πολύπλευρη εξωτερική πολιτική, χωρίς να είναι εξάρτημα κάποιας μεγάλης δύναμης, η Ελλάδα μπορεί ταυτόχρονα σε συνεργατικό και ανταγωνιστικό πλαίσιο να αποτελεί το κράτος-ρυθμιστή στην Ανατολική Μεσόγειο μεταξύ των ΗΠΑ, της Κίνας και της Ρωσίας. Προς αυτή την κατεύθυνση μια στρατηγική επίσης συμμαχία με τη Γαλλία αναμφίβολα προσφέρει τεράστιες δυνατότητες στην Ελλάδα και θα αποτελεί σημαντικό γεωπολιτικό κεφάλαιο ώστε να διαπραγματευτεί με ακόμη καλύτερους όρους πρωτίστως τις σχέσεις της με τις ΗΠΑ και δευτερευόντως με τις άλλες δύο μεγάλες δυνάμεις. Οι στόχοι της Γαλλίας στην περιοχή είναι ως επί το πλείστον αλληλεπικαλυπτόμενοι με τα αμερικανικά συμφέροντα και σε μικρότερο βαθμό ανταγωνιστικοί, παράγοντας που κάθε άλλο παρά αποτρεπτικός είναι στην οικοδόμηση διττής συμμαχίας μεταξύ της Ελλάδας και των ΗΠΑ ως μεγάλης δύναμης από τη μια, και της Γαλλίας ως πρωτεύουσας περιφερειακής δύναμης από την άλλη.

Το γεγονός ότι η Γαλλία είναι χώρα μέλος της ΕΕ και του ΝΑΤΟ προσδίδει σ' αυτή χαρακτήρα συμπληρωματικό μη θίγοντας την υπάρχουσα ελληνοαμερικανική στρατηγική συνεργασία, ενώ ταυτόχρονα αποτελεί αντίβαρο στη γερμανική πολιτική που ευνοεί την Τουρκία⁷⁵. Σε κάθε περίπτωση η πραγμάτωση του στόχου της μεσαίας δύναμης (που δεν αποτελεί αυτοσκοπό κατ' ανάγκη) είναι να υπάρχει κάποια στοιχειώδης υψηλή στρατηγική⁷⁶, ώστε η Ελλάδα να μπορεί να ελίσσεται ανάμεσα στις μεγάλες δυνάμεις. Για να αξιοποιηθούν οι ευκαιρίες απαιτείται η ανάληψη πρωτοβουλιών από το πολιτικό σύστημα οι οποίες θα είναι επεξεργασμένες και ενταγμένες σε μια σφαιρική στρατηγική.

Το περιφερειακό γεωπολιτικό παίγνιο έχει πάψει εδώ και καιρό να είναι μηδενικού αθροίσματος, ενώ τα συγκρουόμενα συμφέροντα και οι αλληλεπικαλυπτόμενες σχέσεις

⁷⁵ Συγκεκριμένα η Γαλλία πρότεινε διακρατική συμφωνία που εμπεριείχε και ρήτρα αμοιβαίας αμυντικής συνδρομής. Με διαθέσιμο το νομικό πλαίσιο από τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Παράγραφος 7, άρθρο 42), η οποία προβλέπει υποχρεωτική στήριξη από τα κράτη-μέλη σε περίπτωση επίθεσης, η Γαλλία μπορεί να αποτελέσει ζωτικής σημασίας στήριξη ασφάλειας έναντι της τουρκικής απειλής ως εξωτερική εξισορρόπηση. Η Γαλλία αντιλαμβάνεται το Αιγαίο πέλαγος ως υψηλής σημασίας περιοχή, εντάσσοντας τις τουρκικές απειλές που αντιμετωπίζει η Ελλάδα στις προκλήσεις ασφάλειας στο ευρύτερο ευρωπαϊκό πλαίσιο. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του Πατρίκ Μεζονάβ, πρεσβευτή της Γαλλίας στην Αθήνα, ο οποίος ανέφερε: «οι απειλές που αντιμετωπίζει η Ελλάδα αποτελούν απειλές για το σύνολο των Ευρωπαίων. Η αποτρεπτική παρουσία των γαλλικών Ενόπλων Δυνάμεων στην Ελλάδα και στην περιφέρεια καταθέτει μαρτυρία για την ισχυρή δέσμευση που αναλαμβάνουμε στο πλευρό της Ελλάδας». Συνέντευξη του Πατρίκ Μεζονάβ στην Καθημερινή, 14 Ιουλίου 2021.

⁷⁶ Στρατηγική ορίζεται η χρήση των μέσων για την εκπλήρωση των σκοπών και των ιεραρχημένων εθνικών συμφερόντων. Η υψηλή στρατηγική αναφέρεται πιο στενά στους τρόπους με τους οποίους ένα κράτος χρησιμοποιεί τη στρατιωτική του ισχύ προκειμένου να υποστηρίξει τα εθνικά συμφέροντα. Η διαφορά έγκειται στο ότι η τελευταία σχετίζεται με όλους τους στόχους, αλλά μόνο με ένα μέσο.

αποτελούν χαρακτηριστικό των διεθνών σχέσεων σήμερα. Οι ΗΠΑ υπερέχουν ακόμη σε όλους τους τομείς και παραμένουν το μοναδικό κράτος το οποίο μπορεί να προβάλει τη στρατιωτική και διπλωματική του ισχύ σε όλο τον πλανήτη, ενώ η διευθέτηση των μεγάλων διεθνών προβλημάτων και κρίσεων δεν γίνεται χωρίς την ανάληψη πρωτοβουλίας και τη δράση τους. Αν και την παρούσα χρονική στιγμή οι ΗΠΑ έχουν την πρωτοκαθεδρία, τα κενά ισχύος στις διάφορες περιοχές συρρίκνωσης της αμερικανικής επιρροής ενδεχομένως να αυξηθούν στον βαθμό που ο παγκόσμιος ρόλος τους συνεχίσει να μειώνεται με ταχύτερους ρυθμούς⁷⁷. Στο ενδεχόμενο υποχώρησης της παρουσίας τους στην Ανατολική Μεσόγειο, τον κομβικό ρόλο θα έχουν οι τοπικοί σύμμαχοι-αντιπρόσωποι που θα αφήσουν πίσω τους, δεδομένου ότι η διεθνής τάξη υφίσταται τις αλληλοσυνδεόμενες μεταβολές της αποκέντρωσης και της περιφερειοποίησης⁷⁸. Οι εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο επαναπροσδιορίζουν τον χώρο στο περιβάλλον ασφάλειας ως μια δυνητικά διακριτή γεωπολιτική υποπεριφέρεια.

Η οικοδόμηση της στρατηγικής εταιρικής σχέσης Ελλάδας-ΗΠΑ είναι αποτέλεσμα σύνθεσης τριών παραγόντων. Ο πρώτος, ο οποίος αναλύθηκε στην αρχή του κειμένου, σχετίζεται με τις καταλυτικές εξελίξεις που έλαβαν χώρα στο περιβάλλον ασφάλειας της Ανατολικής Μεσογείου την τελευταία δεκαετία, αναδεικνύοντας την Ελλάδα σε πυλώνα σταθερότητας και απόλυτα αφοσιωμένο σύμμαχο της Δύσης στην περιοχή. Ο δεύτερος αφορά τη διακυβέρνηση του Ντόναλντ Τραμπ στην εξωτερική πολιτική στο πλαίσιο του δόγματος «Πρώτα η Αμερική». Υιοθετώντας την τζακσονική παράδοση των νέο-απομονωτιστών για τις διεθνείς σχέσεις που είναι πιο εσωστρεφής, σε αντίθεση με τον ουίλσονισμό και τον χαμιλτονισμό, έδωσε προτεραιότητα στα μείζονα εσωτερικά ζητήματα. Αυτό προϋπέθετε εξορθολογισμό στη διαχείριση των εθνικών πόρων για τις εξωτερικές υποθέσεις με πολιτική επιλεκτικού παρεμβατισμού μόνο στις περιπτώσεις κατά τις οποίες διακυβούνταν ζωτικά αμερικανικά συμφέροντα. Η παραδοσιακή ανάγνωση του εθνικού συμφέροντος από τους συντηρητικούς ρεπουμπλικάνους είναι πολύ κοντά στην προσέγγιση του πολιτικού ρεαλισμού. Η υποχώρηση της αμερικανικής εμπλοκής επί της προηγούμενης προεδρίας σε ορισμένες υποπεριφέρειες του διεθνούς συστήματος έδωσε τη δυνατότητα σε συμμαχικά κράτη να αναλάβουν πρωτοβουλίες και να επιμεριστούν τα βάρη. Η Ανατολική Μεσόγειος αποτέλεσε την κατεχοχήν περίπτωση όπου οι ΗΠΑ μείωσαν μερικώς την παρουσία τους, αλλά μέσω πολυμερών σχημάτων διπλωματίας κάλυψαν το κενό, σχεδιάζοντας αριστοτεχνικά τη νέα σχέση με την Ελλάδα με προωθημένη συνεργασία που ανάλογη δεν είχε υπάρξει μεταξύ των δύο χωρών. Ο τρίτος παράγοντας είναι συνδεδεμένος με το θεσμικό πλαίσιο χάραξης και εφαρμογής της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Το σύστημα δημόσιων λειτουργιών του Υπουργείου Άμυνας (Πεντάγωνο) παρακολουθεί, αναλύει, σταθμίζει και διατυπώνει εκτιμήσεις για τις διεθνείς εξελίξεις, ενώ το Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας έχει πλήθος εναλλακτικών αποφάσεων ανάλογα με το πώς διαμορφώνεται η κάθε υπόθεση τοπικά, περιφερειακά και συστημικά. Μαζί με το Υπουργείο Εξωτερικών συνιστούν τα τρία κύρια θεσμικά κέντρα του αμερικανικού πολιτικού συστήματος αναφορικά με την εξωτερική πολιτική⁷⁹. Η διατήρηση της αμερικανικής ισχύος, η προβολή της αμερικανικής υπεροχής και τα ιεραρχημένα εθνικά συμφέροντα αποτελούν τους

⁷⁷ Ο Ζμπίγκνιου Μπρεζίνσκι είχε υποστηρίξει την άποψη ότι η αμερικανική πρωτοκαθεδρία θα έχει διάρκεια μία ή δύο το πολύ γενιές, προτείνοντας μια συγκεκριμένη στρατηγική διαδικασία μετάβασης από την αμερικανική ηγεμονία στον πρωταγωνιστικό ρόλο ενός κονκλάβιου ευρασιατικών δυνάμεων.

⁷⁸ Ζήνωνας Τζιάρας, Διεθνής πολιτική στην Ανατολική Μεσόγειο. Τουρκία, Κύπρος και δίκτυα συνεργασίας σε μια «νέα» υπό-περιφέρεια, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2020, σσ. 49-52.

⁷⁹ Βλ. Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Το θεσμικό πλαίσιο διαμόρφωσης της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2009.

σταθερούς πυλώνες της υψηλής στρατηγικής, ανεξαρτήτως του προέδρου. Οι ΗΠΑ έχοντας προετοιμαστεί εγκαίρως για την αναδιάταξη στους συσχετισμούς ισχύος στην Ανατολική Μεσόγειο, που οδήγησε στην αλλαγή του γεωπολιτικού χάρτη (ο οποίος παραμένει ακόμη ρευστός), διαμόρφωσαν τις νέες συμμαχίες στο πλαίσιο του μακροχρόνιου στρατηγικού σχεδιασμού τους.

Τα τέσσερα μέτωπα που απασχολούν στην παρούσα φάση την αμερικανική εξωτερική πολιτική είναι: το μέτωπο ενάντια στην Κίνα, το μέτωπο έναντι της Ρωσίας, οι ευρωαμερικανικές σχέσεις και η Νοτιοανατολική Μεσόγειος με τη Μέση Ανατολή. Στα τρία τελευταία εμπλέκεται η Ελλάδα. Εξελίσσεται δυναμικά σε χώρα πρώτης γραμμής που αντιμετωπίζεται με ειδικό γεωπολιτικό ενδιαφέρον, καλύπτοντας το κενό που αφήνει η μετατόπιση της Τουρκίας προς τη Ρωσία και την Κίνα, οι οποίες επιδιώκουν περιφερειακή ηγεμονία.

Οι ελληνοαμερικανικές σχέσεις εξελίσσονται με ταχύ ρυθμό. Συντρέχουν όλες οι συνθήκες ώστε η Ελλάδα μέσω σωστά δομημένης στρατηγικής σχέσης με τις ΗΠΑ στη βάση σχεδιασμένης ενεργητικής εξωτερικής πολιτικής να έχει συνέχεια στον αναβαθμισμένο της περιφερειακό ρόλο με αυξημένη επιρροή. Σ' αυτό το πλαίσιο ο συστηματικός σχεδιασμός και η αποτελεσματικότητα στην υλοποίηση στόχων σε βάθος χρόνου θα κρίνουν αν η Ελλάδα μπορεί να αναβαθμιστεί ως «κράτος-κλειδί» αντικαθιστώντας την Τουρκία σ' αυτόν τον ρόλο. Εφόσον η τελευταία συνεχίσει την τροχιά απομάκρυνσης από το δυτικό σύστημα επιδιώκοντας περιφερειακή ηγεμονία στα αμερικανικά συμφέροντα, οι ΗΠΑ θα σφυρηλατήσουν ακόμα περισσότερο τη σχέση τους με την Ελλάδα, έτσι ώστε η Τουρκία να αποδομηθεί ολοκληρωτικά στον αμερικανικό στρατηγικό σχεδιασμό. Ανεξάρτητα από το πώς τελικά η μεταβλητή που λέγεται τουρκική ηγεσία υπό τον Ταγίπ Ερντογάν θα πορευτεί και το σημείο που το εκκρεμές των αμερικανοτουρκικών σχέσεων θα ισορροπήσει, η Ελλάδα πρέπει να εκμεταλλευτεί στο έπακρο το παράθυρο ευκαιρίας που της δίνεται, έτσι ώστε κάθε φορά που θα απειλείται, οι Αμερικανοί να θεωρούν ότι πλήττονται τα στρατηγικά τους συμφέροντα, κατακτώντας τη θέση του σημαντικότερου κρατικού δρώντα στην Ανατολική Μεσόγειο.

Πέτρος Τσιός

Διεθνολόγος με ειδίκευση στην αμερικανική εξωτερική πολιτική

ΙΔΙΣ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Χίλλ 3-5, 105 58, Αθήνα

+30210 331 2325

deca@idis.gr